

est essentialis animæ & una cum anima etiam per se uiuit, neq; solū ē cōpositi. i. quāuis quodāmodo cōmunicet cū corpore. potest tamē à corpore separari, imo & sepata est. alioquin indiuidue nō posset agere. Pro qualibet specie sensibilium est una ratio sensualis in anima omniū indiuiduorum & representatiua, representat autem nobis. tū hoc. tū illud quatenus excitatur per speciē hanc uel illā effectā in uita propria corpori atq; animali. Hoc est proprie sentire proferre ī actū ipsā rei sensibilis rationem ad præsentiā speciei factæ ī uita. quādo res mouet sensibilis uuiū instrumentū sensus. Nota rationē talem & actū sensus imaginatiōis que impartibile esse, & ideo substantiā animæ in qua est esse indiuisibile, & ideo à corpore separatā uel separabilem.

PRISCIANVS.

u Erūtamen neq; hæc species sufficiens est ad sensū. species enī circa instrumentū secundū actū pfecta, quia est circa corpus diuisa, nec in unū impartibile conuersa est, non est cognitiua.

Sed profecto est in anima quædam sensibilium rō ante sentiendi actum & ante speciē cōprehēsa quæ & secundum seipsam uiuit, neq; solū est cōpositi. quapropter agit etiā indiuidue, atq; est potestas quædam particularium, neq; fit quādoq; in anima, tanquā una quædam particularis diuisa que species. Est enī ratio cognitiua sensibilium in anima ipsa cōsistēs non in corpore iacens. Est quidē una, sed nō ut singularia, imo habēs unum ipsum in se multa cōplectēs. & unicuiq; eorum accommodatū. una enī aīlb ratiōe anima singula sentit alba. Oportet igitur rationē eius modi eē propositā, atq; editam si futurus est sensus. Profertur autē excitata ad uitale speciē ut ad propriā, atq; familiarē, atq; huic speciei accommodata tanquā speciei exterioris similitudini & una cū hac agēs. quod enī iudicat ratio est, & cogitatio secundū animā sensualem. atq; ipsa in unum impartibile collectio in substantia est à corporibus separata.

Caput quintū. nō imprimūtur nouæ à sensibilibus formæ ī anima. & quādo dicitur aīa speciē à rebus accipere ī telligitur eā ad rerum præsentiā proferre in actum species eorum in ipsa latentes. MARSILII.

q Voniā cognitionis actus est intimus & uitalis. apparet hūc edi ab itima forma, sicut lucere à luce, & à calore calere. hæc intima forma. i. ratio sensibilium exēplaris ad ipsam animæ spectat essentiā à qua quidē essentia uera rationes essentielles habēte dependet quædam animalis uita nō uera essētia, nec aīa uera. sed quasi a cōcidēs, uel quasi substantia & uiuificatio quædam pendēs à prima sicut lumen à lu

○

IN THEOPHRASTVM

ce, sub qua pendente fit uita uestigiū quasi calor. Eiusmodi uita est pars animalis producta ab aīa, quatenus uergit ad corpus producta in quam ab anima p rationes suas, tum uegetales. tum et sensuales. Et ideo uidetur ipsa quoq; quodāmodo rationes habere sensūq; & officiū uegetandi. Nō tamē dicēdū est duas esse potētias sentiēdi circa eundē sentiēdi actū. Sed potētiā ipsam in anima implicatam explicari p uitam. similiter rationē latentē in anima explicari per speciē aliquādo in uita pfectā. hęc aut uita est illa, quę dicitur terminus & actus et pfectio organici corporis potētia uitam habētis. Deniq; in instrumēto sensus similitudo ad sensibile fit impfecta. pfecta uero in uita. sensus at p rōnis productionē.

PRISCIANI.

a Nima igitur propterea dicitur rei sentiēdę speciē possidere. quia illius proferat rationē. nec ullo modo tanquā ab illa formā aliquā uel figurationē uelut à sigillo suscipiens. Iudiciū enī & actio existit intrinsecus atq; uitalis. Ratio itaq; permanet intus et essentialis est animę. Vita uero quę cōplet animal, à rationibus quidē depēdet essentialibus in suspenfa. Secūdum uero extensionē quandam ad corpus ipsa subsistit. Et hęc quoq; sensualis est, & terminus pfectioq; aīalis. Quo circa in hac rei sentiēdę similitudo pficitur. in instrumēto aut est impfecta, atq; cum a passione, miscetur & actioē & passio quidē incidit ab externis, Actio uero procedit à uita. Itē species quidē in uita est aīalis. iudiciū uero cogitatioq; in ipso rōnis actu cōsistit.

Res externę suo modo instrumentum sensus afficiunt materiali quadam affectione. Sed uita pręsens affectionem hanc in speciē immaterialem transfert per quam excitatur anima ad rationem proferendam congruam speciē. **MARSILII. Caput. vi.**

p Er prolationē eiusmodi aīa rei sentiēdę se similitē pręstat. potest aut cōtrariis simul se facere similitē per diuersarū rōnū prolationem. nō possēt aut cōtrariis fieri similis si talis fieret patiedo. Rursū si anima una sui parte tāgeret calorē altera frigus. nō possēt hęc duo iuicē cōparare, quō cōueniūt quō differant. oportet enī iudicē eundē prorsus opposita cōparaturū abo cōprehēdere. Anīa igitur idiui duo quodā sui plura simul cōtrariaq; cōtingit. ē igitur idiui dua. Nā hoc ipsū indiuiduū ad cognitionem sufficit. igitur & ad uitam.

PRISCIANI.

q Vo igitur modo anima fit similis sentiēdis. nō quidem ex eo quicquam ab illis accipiat. sed quia secūdum rationē illorū agat

DE ANIMA

agat, uidelicet per impressionem apparitione[m]ue quãdam specierum exteriorum. quo rursus pacto anima pluribus simul atq; contrariis fit aliquando similis, profecto cõtraria simul pati non potest. Agere uero ualet. sensus autem secundum actionem est atq; iudicium. Non autem secundum aliquam passionẽ. nam secundũ rationem sensus efficitur. passio uero in instrumento locatur. Cum autem instrumentum sit corpus atq; partibile, nihil prohibet ipsum quoq; per differentes eius partes plura simul contrariaq; habere. Iam uero ratio in quodam indiuiduo differentia simul atq; contraria, quotcunq; sint comprehendens si militer agit. Quapropter & eorum diuersitatem recte diiudicat. quippe cum indiuiduo quodam plura contingat.

Caput septimum. species sensualis quæ fit in prima animalis uita, fit à ratione innata animæ tanquam à causa principali, fit & à uita, in qua est tanquam ab instrumẽto ad huius uero effectum occasionem præbet passio quædam à sensibili instrumentũ sensus illatus.

MARSILII.

i Psa uis sentiendi non est in potentia formabili ad externa. sed ad suos actus circa externa edendos. Anima fit similis sentiendis, quatenus rationes eorũ ex se promittunt in actũ. Instrumentum uero sensus fit illis simile quatenus, & ut corpus ab eis afficitur. & ut uiuum agit aliquid eis congruum.

PRISCIANI.

q Vando igitur etiam Theophrastus ait sensum fieri similem sentiendis. secundũ species atq; rones absq; materia sic admitteremus ut nõ simpliciter ab externis species inferantur, sed à rõnibus intimis in uita secundũ actũ sensualem constituantur. Iam uero sensus quoniã ad externa porrigitur, illisq; fit similis, merito potentia quædam cognominatur tanquam actus actione sue ferens in anima quidẽ secundum ronis actum assimilatio fit. sed in instrumento, tum secundũ passionem illatam à re sensibili, tum simul secundum uitalem actum siue uiuificam actionem.

Caput octauum. instrumentum sensus quoniam est extensum potest alia quidem parte pati contrarium istud. Alia uero illud. sed hæc inter se conferre nequit anima uero tanquam indiuidua si simul à contrariis patiatur. patietur omnino per idem, quod est impossibile. Quando igitur contraria simul percipit non patitur ab eis, sed agit potius circa illa.

MARSILII.

IN THEOPHRASTVM

n Am ex generali ratione saporum promit rationem dulcis, si-
militer & amari, quando amarum & dulce linguam simul at-
tingit & lingua tunc per diuersas partes patitur ab utroque: sensus
interim per rationes differentes comuni ratione contentas circa utrunque
pariter agit. PRISCIANI.

q Vonam igitur pacto instrumentum sensus ab amaro simul
atque dulci patitur. Non enim parte alia linguæ, hoc forsitan per-
cipit. alia uero illud. Sed eadem & in auditu similiter accidit.
si ergo distinguere licet auditum, atque etiam instrumentum gustus, siue
lingua id sit, siue quidam in lingua spiritus. Certe cum eiusmodi instru-
mentum diuisibile sit, quia corpus est, fieri potest ut altera quidem parte
hoc, altera uero illud similiter patiatur. quod perspicue patet in tactu. **q**
alia parte calefieri, alia frige fieri simul potest. Similiter & spiritus sensua-
lis auditus, quando quidem est diuiduus. Ratio uero ut iam dictum est,
tanquam indiuidua contraria simul agere minime prohibetur. Pati .n.
secundum idem contraria est impossibile.

Caput nonum. omnia sensibilia agunt aliquid in instrumentum
sensus. sed calor, & frigus, & similes qualitates, Item sapor, & similes, que
ualde materiales sunt passionem inferunt acriorem. forma uero, & figu-
ra & numerus, atque motus, tanquam res magis formales passionem af-
ferunt leniorem. MARSILII.

p Ratione propria unus cuiusque sensus sensibilia manifestio-
ra sensibus offeruntur ut color uisui, uox auditui, calor ta-
ctui atque similia communia uero occultius subreperunt atque conse-
quenter ut figura, motusque &c. Sunt qui putent numerum atque mo-
tum esse tam formales & à materia procul ut sensibus minime congruant
ideoque sola rationali cogitatione deprehendi, quando congrue ad hæc
excitatur per sensum sicut & essentiam sensibilibus cogitatione depre-
hendi, non sensu, sed communis opinio est numerum atque motum non
solum ad cogitationem, sed ad sensum etiam quodammodo pertinere.

PRISCIANI.

c Alor quidem tanquam potentia naturalis agere potest aliqd
in sensuum instrumentum. sed forma, figura, motus, numerus,
quomodo possunt actione quadam sensum sibi similem red-
dere: dicemus profecto hæc quoque habere in se aliquid efficax. Agere ue-
ro formalius, sed calorem cognataque huic qualitates agere (ut ita dixerim)
corporalius. ideoque acrius & passione quadam uehementiore. Dicere
quoque

MVT DE ANIMA VII

quoque licet sensibilia uniuscuiusque sensus propria actionem inferre uehementiorem. communia uero remissiorem, hæc quidem ut proxima tanquam familiaria. Illa uero remotiora. Ac forsan communia tanquam præstantiora, non eodem modo commensurata sunt sensui, sed enim simul sensibilia sunt etiam ipsa communia, neque solum rationali cogitatione nascuntur. At qui cogitatio hæc ad quædam ex sensibilibus reuocata ipsa secundum se cogitat, non dum uillo sensu comprehensa. ceu quando sensibilem essentiam, substantiam ue excogitat. Sin autem tempus quoque & numerum sensus minime percipit hæc quoque cogitatio rationalis agnoscat a sensibilibus rebus admonita.

Caput decimum. res externæ non reddunt sibi similem sensum. ac multo minus rationalem cogitationem. sed potentia sentiendi se facit similem per rationum suarum productionem. multoque magis id ita cogitatio facit.

MARSILII.

Sicut ratio innata sensui excitatur ad præsentiam sensualium specierum sic ipsa tunc excitat potentiam cogitandi ad producendam rationem essentiam sensibilibum propter cognationem qualitatum ad eam. quando qualitates eiusmodi percipiuntur a sensu.

PRISCIANI.

Et iterum si secundum assimilationem quandam fit cognitio. quonam modo cogitatio a rebus non patiens sentiendis similis illis euadit? Sin autem patitur qualis huius est passio? sed profecto non secundum passionem (ut diximus) uel sensuale fit iudicium, nedum rationalis excogitatio. immo secundum actionem rationumque partum. Ratio quidem sensibilibum promitur quando instrumenti passio in speciem iam perficitur siue definit sensibili similem. Atque ita ratio talis sensibili coaptatur. Quod si ad conueniens aliquid proportionale aliqua excitatur, nimirum ratio iudex sensibilibum qualitatum uim animæ suscitatur sensibilem essentiam cognitricem familiariter sane propter familiaritatem quandam eiusmodi qualitatum ad essentiam ipsam a qua procedunt.

Caput undecimum. sensibilia communia non solum cogitatione, sed sensu etiam apprehenduntur. & id quidem consequenter. prima enim magisque propria cognoscuntur. quia propter maiorem cognationem

IN THEOPHRASTVM

tionem efficacius mouent. **MARSILII.**

De eundem sensum ptinet de oppositis iudicare ut auditum de uoce atq; silétio, si purum silentium sit, non sensus exterior percipit sed interior per memoriam uocis, aduertens se in uocis oppositum incidisse, ut plurimum uero silentium nõ est purum. & tum quidem conatur auditus circa obiectum debilissimũ & uix percipiens quicquam silétium dicitur deprehédere, quasi deprehendens quod ibi de uoce reliquum deest. Sensus rem congruam & amicam atque suauem iudicat, quando non innata cum aliquo cõgruit Alienam uero cum dissidet dum interea instrumentũ puerse mouetur.

PRISCIANI.

Ro inde quoniam à propriis quidem sensibilibus primo magisque instrumentum pulsari solet. à communibus uero consequentem, atq; remissius, merito eadem conditione sensus quilibet sua percipere solet. Aspectus sane primo colorem percipit consequentem uero magnitudinem atque motum. Quam obrem uideri possunt communia spectare magis ad animam, & quasi secundum accidens à sensu cognosci. sed certe sicut dictum est commune hoc sensibile consequenter fit sensui notum, neque sola cogitatione cõprehenditur. Queri præterea solet quomodo & oculus tenebrosa & auditus silentium deprehendat. Respondendum est non tam sentire, quam consentire. neque inniti figique talibus aliquando sensum, sed ex eo q̄ in his actio inhietur in ipso conatu sensum iudicare, quod deficit ipsis. Atque quod distans alienumq; est, deprehendere ex eo, quod ratio sibi innata huic minime congruat. Interea uero instrumentum sensus quodãmodo peruerse mouetur pp passionẽ à sensibili quodã illatã.

Caput duodecimũ. cum anima sit domina corporis, ideoque substantia longe præstãtior merito corpus huius gratia factũ atq; dispositũ. **N** ordine igitur prouidentie anima & prior est & prius distincta, quam corpus. nam corpus tot accipit instrumenta, quot seruiãt animæ iam tot uires habenti. quam uires formales sũt & formaliter secundum speciem distinguuntur, qualis distinctio à materia nõ procedit. **V**nus ergo sensus intimus unitatis suæ secunditatem in sensus se quinque deriuat. Quibus posterius quinque in corpore accõmodata sunt instrumenta.

PRISCIANI.

Hactenus

h Actenus de sensu cōmuniter sit tractatū. de singulis uero sensibus, ut de uisu, & auditu, cæterisq; illud in primis nobis ē distinguendum. Non unum uidelicet (ut quidam putant) solū esse sensum, qui à participantibus in strumentis in differentes quodam modo species distinguatur. Non enim ipsa diuersitas instrumentorum præcedit uirium animæ differentias, nec ad uires diuidendas auctoritatem habet. sed ipse sensus, & unus quidem est in seipso, & ex se in quinque discernitur ad sensibilia singula discernenda. Iam uero & ipsam sensuum discretionem instrumentorum quoque subsequuta differentia est congrue accommodata singulis, nam materialem instrumentalemque partitionem antecedit formalis ipsa, specialisue partitio, diuersitasque in utentibus tanquam auctoritate freta maiore.

Caput decimum tertium. actus sentiendi non ita efficitur quasi, uel sensus naturaliter tangat sensibile, uel sensibile naturaliter formet sensū. sed ratione quadam ad modum spiritali.

MARSILII

n Eque uisus emittit ex se naturale aliquid, & quasi corpus, quo uelut proboscide colorem tangat, neque ex colore effluit aliquid naturale quod imprimatur in uisu, neque rursus color re ipsa colorat aerem, aerque uisum. Species à materia separata, quia à loco penitus absolute sunt, & à materiæ limitibus sunt exclusæ, ideo aliquid in omnia possunt agere, & ad quatumlibet spatium æqualiter agere. species autē in materia & loco determinatæ pro modo naturæ suæ, & ad aliquid tamē agunt, & usque ad certum spatium, similiterque patiendo suscipiunt. Sunt autem actiones naturalium plurimæ ipsi us cōpositi, ut calefacere similisque & odore saporeque naturaliter nō nihil afficere. Sunt tamen præter has actiones quædam eiusmodi specierum, non tam compositis attributæ, quam speciebus, speciei uidelicet ipsius præstantiam proprietatemque peculiariter consequentes, quæ quædam actiones quasi spiritalis sunt, & longius protenduntur, quam actiones, quæ propriæ sunt compositi, & fiunt quandoque subito, usque tamen ad certum spatium, quia species in materia sunt, locoque continentur. Actiones eiusmodi non solum in anima sunt circa res agente. sed in speciebus quoque rerum ad animam quodammodo se porrigentibus. in tali utiq; actione & passione fit sensus. Anima quidem cum sit forma uiuens & sensualis, agit circa illa, quæ sibi offeruntur uitaliter atq; sensualiter. & quia est in corpore usq; ad certum spatium operatur

○ iiii

IN THEOPHRASTVM

Species quoque rerum qua ratione sunt formæ formarum imagines diuinarum formaliter & quasi spiritaliter agunt in rem uidelicet formalem potissimum atque spiritalem, scilicet in instrumentum sensus. idest in ipsum uiuentem. Atque actio talis proprie & proxime conducit ad sensum, sed addita huic actione animæ, quam pauloante dicebam. Actio uero cõpositi propria & materialis atque naturalis uel impedit, uel non conducit. uel non sufficit ad sensus effectum. Anima cæli, quoniam in corpore suo omnia sensibilia per causas habet, ideo sensu quodam intimo per hoc quasi per instrumentum simul & causam cuncta introspicit sensibilia, Contra uero, quoniam in corpore nostro non sunt principia sensibilibus, sensus cogitur extra prospicere. Per hæc apparet Priscianum hunc esse platonicum, Nam quod de sensu cælestis animæ tangit, Plotini est iamblichique. & proculi. Immo & per superiora & per sequentia ubique constat hunc esse platonicum & sedulum iamblichi sectatorem.

PRISCIANI.

u Erum quid nam est uidere uel audire uel olfacere? Et nūquid per medium quoddam sensus omnes efficiuntur? Sicut uisus per diaphanum. idest perspicuum oculisque peruium. an potius sensus quidam tangunt absque medio sentienda? Item quidnam est diaphanum. Arbitror equidem uisionem perfici, nec per susceptionem aliquam ab externis quasi formetur a sentiendis, per quendam ab eis effluxum, nec secundum emissionem ab oculis aliqua ita factam quasi corpus aliquod emittatur, tangatque sentienda, neque colores quidem mouere diaphanum, quasi forment ipsum, Diaphanum uero uisum mouere similiter. Sed species ipsas efficacem habere potentiam, per quam una quæque agat in illud potissimum, quod passioni eiusmodi est expositum, non tangendo duntaxat, sed in illa quoque, quæ distant, quatenus cõmensurata quædã distantia sit. his quidem ad faciendum, illis uicissim ad patiendum. Cum enim species naturalis corporea sit, & contineatur in aliquo, & loco quodam circumscribatur, non in quodlibet positum ubilibet agit. Sed in illud tantum, quod distat, inde ratione quadam cõmensurata tum efficaci agentium potentia, tum aptæ et expositæ ad hoc potentia patientium. Atque rursus ad uisus ab interuallo quodam, quod & cõmensuratum sit, tum uidenti, tum uisibili

rum uisibili, illi quidem ad agendum huic autem ad patiendū. Quoniam uero non simpliciter ipsa uisualis naturæ ab obiecto uisibili passio facit sensum, passio enim uehementior impedit, quia in cōmensurabilis est ad passionis mensuram secundum quam fit sensus, nimirum opus etiam est interuallo. Quo fit ut ualde lucentia si propinquiora fiant quam exigit ipsa mensura impediunt uisionem, & denique omnino prohibeant. Quoniam uero non solum in passione instrumenti, sed etiam in actione quadam sicut iam est dictum sensus efficitur, ager quoque id quod uidet circa illud, quod uidetur ab eo, non quidem illud alterans aut aliquam inferens passionem. Sed iudicialiter circa illud agens. Non enim tanquam corpus sed tanquam uitale aliquid atque uisuum agit. At quoniam uitalis, & hæc ipsa cognitiua potentia est in corpore, neque in eo secundum causam sensibilia comprehendit sicut uita illa potentiaque cognoscendi cælestis, sed secundum quandam ad sensibilia distantiam pro tensionemque perficitur, merito hæc quoque cōmensuratio quodam hæc coaptante indiget interuallo.

Caput. xiiii. Quomodo inter alios sensus maxime cælestis solus utatur lumine re ualde cælesti & necessario hoc utatur.

MARSILII.

Ubi lumine sunt luminosa, atque luminalia. Primum luminosum est cæleste secundum est igneum. Tertium inter composita quod quasi fulget ut ignis. Primum luminale est oculus præcipue radiosus in animalibus, quæ nocte uident. Sed alii quoque oculi quamuis minus sunt attamen luminales. Secundum luminale est color factus uidelicet ex dominatu quodam luminis in corporibus natura cōpositis. Tertium luminale est diaphanum, quod trāspicuum possumus appellare. uidetur enim perspicuitas hæc aduenienti lumini tam facile peruia esse quædam luminis inchoatio, & aptitudo summa ad capiendam in super reliqui luminis plenitudinem. Quoniam igitur & uisus, & color, & diaphanum naturaliter in se habent luminis aliquid & quidem exiguum, merito uidentur ad plenius lumen adniti. Quo ex luminalibus euadant iam luminosa, & perfectum in eo genere gradū adepta in uicē copulentur, scilicet color cū oculo p diaphanū. Mediū uero necessariū iter oculū & colorē nō ē aer, quæ rōe aer alioquī p aquā, & similia nō uideret. sed ē qua rōe diaphanū. i. trāspicū & radiis undiq; puium, & amicū quasi facilis hospes & aliqd naturaliter

IN THEOPHRASTVM.

luminale quod sane exigitur. plurimum quidem ut ipsum lumē iam imbutum illuminet oculum atque colores. semper autem ut debitū sit inter hos interuallum, nā ubi uel oculus, uel obiectum apud nos ualde luminosum est, non est necessarium alio quodam tertio præter hæc lumine ad perficiendum medium, quo hæc deinde perficiantur. Dicitur uero color extremitas diaphani in corpore terminato duobus præcipue modis. primo ratione diaphani. secūdo ratione obiecti. Albā aspicias niuem, hunc ergo colorem candidum esse terminum diaphani scito tum uidelicet aeris medii, nam in eius extremitate tangente niuem ē candor, tum diaphani cuiusdam. quod niui insitum intelligimus. Apparet autē hic actu candor non in qualibet parte diaphani huius, sed extremitate tantum. i. semper in superficie niuis, quotienscunque niuem incideris. Per hæc confirmatur colorem esse aliquid luminale.

PRISCIANI.

hæc quidem cōmunia sunt auditui simul. atque uisui, & alicui aliorum in super, si quis alius sensus sensibile propriū non cogatur attingere. sed in uisu præcipuus est, & proprius luminis usus utrinque perficientis, tum uisurum ad uidendum, tum uisibile ut uideatur. neque enim uel ipsum uisibile aget aliquid in uisurum absque lumine uel uisurus aget aliquid circa uisibile. Quod enī in nobis est uisuale est quodammodo naturaliter luminale. quod quidem euidentem declarat animalia, quædā quæ res sibi uidendas prius il luminant. Quapropter possūt etiam nocte uidere. colores similiter sūt quodammodo luminales, utpote qui circa terminos diaphani corporū terminatorum considerantur. His ergo de causis merito perficiuntur utraque lumine. quippe cū suapte natura exiguum habeant luminale quantum spectat ad perfectam inuicem actionem. quapropter externo in super lumine indigēt. tum uisuum ipsum tanquam aliquid luminale, tum colores, ceu lumina quædam. quod sane eorum indicat susceptaculum. colores enim termini sunt diaphani. diaphanum uero est quædam (ut ita dixerim) aptitudo ad lumen accipiendum, uel forsan ē uestigium quoddam luminis exile a deo, ut nondum medium interuallum perficere possit ad uisionem. Atqui & hoc ipsum interuallum ad uisionem accommodatum est, non tãquam aer, aut aqua, aut aliquid aliud. sed tanquam diaphanum aptu iam perfectum ab illustrante, atque utrunque perficiens, tum quod uidet, tum etiam quod uidetur.

At si

DE ANIMA

At si uisibile ipsum sit a deo luminosum, ut ipsum possit perficere uisum. quemadmodum ignis & similia, etiam nocte lucentia non ulterius medium exigitur ut perficiat. sed ad tantum ut commensuratum prebeat interuallum. Res namq; per fulgida oculis nostris imposita non uidetur. quoniam hinc nequaquam illuminantur.

Caput decimum quintum utrum uisio fiat per emissionem radii ab oculo, an per acceptionem speciei cuiusdam ab obiecto. Item de tribus regulis ad sensum communiter pertinentibus.

MARSILII,

Uisio est actio sic in uidente manens, sicut lucere atque calere. Uisio manet in igne, si ergo uisio quodammodo sit in obiecto externo erit & ibi quoadmodum uisus ipse uidens. s. radii cuiusdam uisualis emissi praesentia, uidetur etiam uisio fieri circa uisibile extra positum. tum quia alioquin de interuallo non facile iudicaretur. Tum quia non aliquid naturale de re uidenda uenit ad oculum, sicut ab aliis obiectis ad alios sensus peruenire uidetur. sunt & quae uicissim putent uenire ad oculum aliquid ab obiecto. Nam aliquid inde patitur, sic utique uisus congregatur nigro, disgregatur albo. nunc splendore caligat. qualis quidem passio oculo quoque percipitur, sed de his alias. Tres sunt praecipue regulae ab Iamblichio traditae firmiter in omni sensu tenendae. Prima aliquid fieri a sensibili in instrumentum sensus. quod necesse est quodammodo illinc affici, quae affectio, tum passio est ab externis illata. quia instrumentum hoc est corpus, tum actio in instrumento resultat. quia uiuum eiusmodi quidem affectio quodammodo rei sentiendae fit similis.

Secunda regula post hanc affectionem instrumenti quoquo modo uidentis fit species quaedam ad modum spiritalior in ipsa animalis uita, ac comodior iam ad sensum, etiam sensibili similis. Tertia ad speciei huius praesentiam expergiscitur ratio quaedam rei sentiendae prius in anima latens, quae ex perfecta congruit speciei, & per hanc affectioni, & per affectionem sensibili foris posito. Haec quidem expergefactio atque congruitas communiter est sentire.

PRISCIANI.

Uita igitur in uisu uarietas accidit, uidetur enim extra prodire. Propterea quod circa sensibile agit extra locatum, quin et aliquid a re uidenda suscipere, quia uidelicet illinc aliquid patitur. Iam uero diaphanum atque medium trahere uidetur utrique, tanquam

IN THEOPHRASTVM:

& perficiens lumine, & commensurationem exhibens intervallo. Cōferamus ad hęc etiam quotcūque communiter de omni sensu cōtemplati sumus ipsam, uidelicet rei sensibilis apparitionem siue notam instrumento sensus impressam. secundum passionem simul & actionem iam constitutam in ipsa ad rem sentiendam similitudine quadam. Præterea apparitionem uel impressionem eiusmodi accipiamus pfectam iam desinentēque in speciem in ipsa uidelicet communi compositi uita. Consideremus etiam insitam animæ rationem à sensuali anima pululantem, atq; speciebus eiusmodi congruentem. per quam fit iudicium quodlibet atque cogitatio. Talis utique modus est circa singulos sensus contemplatiōis, quem potissimum accipere debemus ab iamblicho, ubi de anima philosophatur. ex quibus in præsentia nos hęc compendiose conscripsimus desiderantes uidelicet formulam quādam præscribere circa singulos sensus contemplationis exactæ. Nempe non id quidem nunc nobis propositum est discussionem eorum distinctissime persequi, sed Theophrasti sensa rimari & si quid insuper ad Aristotelicam traditionem adiunxit summam inter se connectere, si quid rursus dubitando proponit pro uiribus pertractare.

Caput decimum sextum. quomodo inter sensibile atque sensum opus est medio & de colore diaphani.

MARSILII.

Es ipsa sensibilis nimium materialis est, sensus autem admodum spiritalis. Itaque per se non coeunt ad sentiendi actum perficiendum. sed opus est medio quodam quodāmodo spiritali. quod inuicem ipsa conciliet, hoc quidem circa omnē sensum species quædam est qualem Paulo antediximus. Circa uisum uero tanquam excellentissimum ultra speciem opus est diaphano insuper atq; lumine. quibus materiale spiritali prorsus accommodetur. Vbi Aristoteles ait diaphanum non per se, sed per alienū colorem aspici. ambigit Theophrastus utrum recte dicatur aliquid per alienum colorem uisibile fieri. & per alienum saporem gustabile. Respondetur Aristotelem appellauisse lucem colorem corporis per se luminoso quo lumine sibi cōmunicato diaphanum uideatur. Sunt qui existimēt diaphanū suū quēdam habere colorem, sed exiguum. Alioquin nō foret alienis tā facile peruium atq; formabile, hūc ergo imperfectū colorem aiunt pfecti à lumine corporis luminoso colore pfecto, q̄ uero diaphanū negāt propriū colorem habere

habere dicent à lumine quodammodo colorari.

PRISCIANI.

Ed iam redeamus ad Theophrastum. uidetur & ipse putare
f nullum sensum seipso sensibile tangere à ratione. inquit, alie-
 num est, cum sensus omnis inter se generis sint eiusdem condi-
 tionē inuicem cōmunē & similé nō habere. Adducit insuper hoc de
 diaphano. quod uidelicet nō nullos pp nouitatē turbare possit. quonā
 pacto dicatur hoc uisibile, non per se esse, sed propter alienum colorem
 fiat oculis manifestum. Perinde ac si diceretur & gustabile aliquid per sa-
 porem fieri alienum. Facile uero sic dubitatio soluitur. nempe alie-
 nus ille color lumen dicitur tanquam aliunde. i. ab illuminante proce-
 dens. A deo nanq; familiare lumen rebus est uidendis, ut perficiat eas, &
 educat in actum, quapropter diaphanum ipsum siue colorem habeat.
 proprium. perficitur tamen à lumine sicut & aliorum colores solent.
 Lumē enim non aufert alicui propria. sed contra perducit ad actum, si
 ue quod dixi diaphanum per se est luminis expers. certe à lumine quasi
 coloratum ita perficitur. euaditque uidendum.

Caput decimum septimum de diaphano atque lumine.

MARSILII.

Diaphanitas siue perspicuitas non est corpus. Alioquin nō eēt
d sine dissipatione infusa corporibus, nec est dispositio aliqua
 per quēdam passionis modum à quodam corpore ceteris il-
 lata corporibus, sed est species quādam & forma per se, sicut lux & co-
 lor, atq; calor. species uero formarum nō flunt p̄cipaliter à materia cor-
 porali corporibus siue tanquam per suam materiam inefficacibus, sed fi-
 unt, & formaliter distinguuntur à prima forma uniformi simul, & omni-
 formi. i. à mente diuina. Ponit autem Priscianus ex mente iamblichi.
 sicut & iulianus in libro de sole ex eiusdem mente asserit. Diaphanum
 non solum in æthere, igne, aere, aqua, uitrīs, sed in ipsa terra, compositisq;
 corporibus omnibus. Profecto intellectualis quādam anima his
 omnibus est infusa. Ab hac igitur quatenus est uita quādam per omnia
 procedit calor, licet occultus quatenus intellectualis est, per omnia dif-
 funditur lumen. quamuis alicubi sit occultum, atque cum lumine dia-
 phanum exhibetur tanquam proprium luminis susceptaculum. Ait
 autem Iulianus ex mente iamblichi atque phænicum lumen esse purū
 actum ab actu diuinæ intelligentiæ per cuncta porrectum. Dia-
 phanum uero actus eiusmodi esse uehiculum, & id quidem incorpo-

IN THEOPHRASTVM:

reum, neque permixtum corporum qualitatibus, quamuis per hæc omnia sit diffusum. Eadem quoque significat extensum per omnia lumen à Platone in decimo de Re. P. positum. idem confirmat & i Timæo. sed de his latius loquimur in cōmento Plotini. Cum ubique in compositis atque sub terra sit color, atque color sit quædam portio. uel participatio luminis est, & lumen ubique. Igitur & diaphanum necessarium luminis susceptaculum. Si quis astrologorum regula fretus consideret quantam uim habeant innumerabiles radii immensa calorū machinæ ad penetrandum terram mundi punctum cognoscet per hanc perq; composita passim diffundi cæleste lumen atq; diaphanum. quâuis nobis hæc in terra non pateant. pateant autem forte quibusdam illic degentibus animalibus. Aiunt etiam sicut se habet frigus ad calorem & nigredo ad albedinem, sic tenebras ad lumen ut tenebra non sit priuatio pura. sed lux minima, uel opaca, tam enim potenti cælestium lumine fieri ut puris tenebris locus nusquam pateat.

PRISCIANI.

Væ nam igitur est natura diaphani. i. perspicui oculisq; per quæ uiu. Non enim sufficit dicere i esse hoc aeri, & aquæ, ætheriq; solidisq; nõnullis. necesse autem est inquit uel passionem quandam, uel dispositionem esse diaphanum. hoc enim penitus est in corpore. corpus autem sic in corpore esse non potest. Sin autem passio est, uel dispositio quædam à quo nã fiat inuestigabimus. aut enim ab uno aut à pluribus simplicium corporum forsan prouenire uidetur. tamen si hoc fieri nequit. hæc enim simplicia scilicet aer, & aqua sunt diaphana. Terra quoque diaphana est per ignem, immo uero & composita corpora omnia quatenus omnia colorata sunt. color autem est diaphani terminus. Affero igitur diaphanum non esse passionem dispositionem uel ab aliquo corporibus illatam. sed esse speciem quandam cõciliatricem eorum, quæ in generatine sunt corporum ad luminis perfectione accipiendam. Itẽmque præbentem eis aptitudinem quandam ad suscipiendum lumen & ad tenebras subeundas, siue hæc alterutrum participans per essentiam, siue per uices utrunque, siue simul ambo per aliquam missionem. Diaphanum quidem quod est in igne lumen habet essentialia. Diaphanum uero quod est in terra tenebras habet essentialia. Quamobrem sicut ignis est lumificus, sic est tenebrificæ terra, ipsa enim (ut ita dixerimus) tenebra non est priuatio luminis, sed ipsa quoque est actus. Sed nunquid errauimus modo. in terra quoq; ponentes

ponētes diaphanum. si modo luminis susceptaculum est ipsum diaphanum. sed non errauimus, hoc enim (ut diximus) nō solum luminis. sed tenebrarum etiam susceptaculum est. Præterea terra quoque colorata est. Color autem est ipsius in corporibus terminatis diaphani terminus. Quapropter & in terra diaphanum est, ibique non solum tenebrarum secundum essentiam susceptaculum, sed & quodammodo luminis. nam tenebras quidē suscipit in profundo. in terminis uero lumē si modo colores sūt lumina quædā. atq; si ipsa quoq; terra superficie suscipit lumē. Diaphanū autem aeris atq; aquæ uicissim amittit utrunq;. quod sane ratione magis propria diaphanū appellare solemus. Diaphanum uero quod corporibus inest compositis, ambo capit cōmitione. Nō debemus igitur percōtari à quonā simpliciuū corpore diaphanū oriatur. Species enī nec ab elemētis nec omnino à corporibus ullis efficiuntur. Sed ipsa corpora participāt species, atq; secundum eas characteres proprios sortiūtur. Quapropter quæ nō secundum essentiā speciē sibi uendicant luminosam, hæc lumine indigent, quo uideātur. Ignis autē lucentiāq; similiter nequaquā indigent. quippe cū per essentiā speciē luminosæ ad hoc ipsum sufficientis participia sint.

Caput. xviii. lumen cuius sit actus, MARSILII,

Vmen ubicunq; sit, est actus diaphani. sed in corpore naturaliter luminoso est actus, tanquā forma, & qualitas quædam eius propria. in diaphano autem non naturaliter luminoso lumē intromittitur, non tanquam huius forma uel qualitas. uel passio uera. sed quasi passio.

PRISCIANI.

Nter hæc interrogat Theophrastus quomodo diaphani actus sit lumen ipsum quod per corpus illuminans protenditur. huius enim potius actus uideri potest. Postquā uero dubitauit, quæstionē soluit hūc ī modum id dicēs similiter se habere sicut & ī aliis accidit patientibus, his forte uerbis ostendens quemadmodū calor ignis quidem tanquam agentis est actus, calefacti uero ut patientis, sic & lumē suscipientis quidem actum dici tanquam passionem quandam. Nec principaliter actum cognominari. quo circa subiungit non esse nomina perquirenda. sed satis nobis factum fore si naturam eius intellexerimus. Primum quidem illud arbitror distinguendum. Alterum esse lumē qđ aliūde est effectum. Alteræ uero qđ efficit illud, quæadmodū lumen ī sole & igne se habet. Iā uero nō hētur sermo de causa, ubi proprie

IN THEOPHRASTVM:

quæritur quid sit lumē. sed de eo potius. quod procedit à causa. quod sane actus dicitur esse diaphani in aere atque aqua cæteris uel quæ tenebras uicissim lumenq; suscipiunt.

Caput decimū nōum. quō lumen nō insit diaphano ceu qualitas eius. sed ad sit potius tāquā ipsius illuminātis actus. MARSILII.

Pycurei putant lumē esse corpus. pleriq; uero peripateticorum nō quidē corpuse esse, alioquin non tā facile penetratū corpora. sed esse uolunt lumen in diaphanis ipsum quādoq; suscipiētibus tāquā passionem eorū, atq; qualitatem. id reprobat Priscianus tanquā à platoniciis alienum. quos ipse præcæteris ueneratur. adducit igitur ad hæc iamblici rationes, quas & ille acceperat à Plotino. Qualitas quæ in aliquod corpus adueniēs ab eo proprie capitur. formaq; sit ipsius. sex conditiones habet. Primā q̄ accedit p̄ ptes corporis paulatim. Secundam q̄ passionem infert subiecto mutatq; in eo dispositionē eius naturalem & primo quidē accidentalē ac postremo substantialē. Tertiā quia usq; ad certū spacium propagatur. Quartam quoniā abeunte formatore aliquādiu remanet in subiecto ut calor in aqua igne se moto. Quintam q̄ & ipsa mouetur. quādo corpus loco mouetur. Sextā q̄ infici potest in eo ipsius in quinamēto atq; ibi cōfundi & cū cæteris qualitibus cōmisceri in unum, atq; componi. Lumē autē cōtra subito uenit, nō mutat ī subiecto naturā occurrit propagabile per īmensū, quatenus sub sit quod accipere ualeat. recedēte eo q̄ illuminat nihil sui relinquit in eo, quod uidebatur hēre. Nō mouetur aere moto uel aqua. nō inficitur infecto diaphano. sed uel permanet in se sincerum uel protinus abit, semper illuminanti continuū. Quin etiā plurima lumina nō componūt in unū. quod inde apparet quod si ad lucernas duas de ambulaueris umbræ geminæ resultabunt. si ad plures similiter plures & umbræ. Item si tribus lucernis opponatur ingens tabula. in cuius medio sit foramen transmittēt per hoc tria lumina in oppositum. Deniq; lumē ita separabiliter adest diaphano sicut intellectualis anima corpori.

PRISCIANI.

Roi de iamblichū sequens, neq; corpus esse lumē existimo, neq; sicut peripatetici putāt corporis alicuius passionē, uel qualitatem. lumē enī esse suum nō habet in aere. Nā aere moto lumē permanet, ex aere multifariā permutato lumē suo in se impetu inde discedit seruatq; interea indissolubilem cū causa sua connexionē. Ipsa quin etiā huius simul tota præsentia per omnia accipere id ualētia subito

subito facta, præsente uidelicet eo, quod illuminat. & iterum abeunte, re-
 pentina defectio luminis nullum ibi sui uestigium relinquentis argu-
 mento nobis esse potest, lumen non esse aeris passionem. Passiões enim
 uelut calor nec accedunt subito, & igne submoto, calor eius exiguam sal-
 tem. sui speciem ipatiente relinquit. Constat præterea ipsum lumi-
 nis actum esse à corporibus sepatum, quia neque successione gradatim
 progrediente, neque permutatione subiecti usq̄ accedit, neque ad certū
 usque terminum cohibetur. Sed diffūdit se ipsum, quousque offendit
 aliquid, quod possit accipere. neque unquā lumina inuicem cōfundun-
 tur, atque componuntur. Quo igitur modo lumen actus diaphani
 nominatur. Profecto non ut passio quædam, nec ut perfectio eius in eo
 uelut subiecto facta, sed tanquam separabiliter ipsum perficiens, neq̄
 luminosus hic actus aliquādo fit diaphani, sed efficit potius, ut diapha-
 num sit ipsius permanens, ipse interim illuminanti continuus. Atque
 cum illo undique circumductus. Hoc igitur ita summatim comme-
 moratum sit, ne forsan, sicut in aliis patientibus aliquid effici solet. simi-
 liter lumen in aliquo fieri, uel suscipi suspicemur.

Caput. xx. De lumine iterum & diaphano.

MARSILII.

q Voniā per superiora cōstat, lumen esse aliquid incorpore-
 um corporeis non permixtum tria hinc possumus coniecta-
 re. Primum quidem cæleste corpus primum luminis susce-
 ptaculū ī corporea uita, & intelligentia regi, à qua & lumen ha-
 beat cæterisque tradat. Quod tanquā incorporeum nequit à corpore
 procreari, secundū cæleste corpus non habere materiam talem, qua cū
 cæteris misceatur, Tertium lumen esse causam potentissimam in agen-
 do. Si enim patientibus non misceatur, tanquam non impeditum expedi-
 ditius agit, & suapte natura potissimum. Ideo mirabiles inde proueniūt
 actiones. Non effluit autem lumen à luminoso per resolutionem quan-
 dam, sicut odor à pomo, nec sicut calor ab igne, qui proprius suscipien-
 tis euadit, neque semper est continuus largienti, Sed sicut radius uisualis
 ab oculo. si modo per emissionem uisio fiat, Qui forsan non est aliudq̄
 uisus quasi ad exteriora porrectus, siue uisus ipsius actus eminus agens
 non relinquens agentem, sed semper agenti cōtinuus, & exterioribus
 non permixtus, Potens & malefacere, quod apparet in regulo, Potens &
 bene facere, quod cōstat instructio. Si lumen eē dicamus radios uisua-
 les cælestium oculorum in se uiuentiū, p̄que eiusmodi radios cūcta ui-

P

IN THEOPHRASTVM

dentium, agentiumq; uidendo siue prosperi, siue aduersi intuitus inde fiant à platonice non errabimus. Est ergo tam excellens in luminoso forma & actus ut longissime se se porrigat, non disiunctus ab agente, nō pmixtus in patiente. eiusmodi porrectio est hoc ipsum de luce lumen.

PRISCIANI.

Posthæc Theophrastus ita quærit, si lumen est in corporeum cur nam ignis, uel omnino alterius corporis præsentia fit. Sic enim uideri poterit defluxus quidam esse corporeus, atq; corpus. Id subinde soluens, non hunc inquit in modum, hoc accipiendum est. sed ea ratione duntaxat, qua se naturaliter habet. ubi certe declarat ipsum luminis actum specialem, formalem ué existere, quandoquidem & calor est à specie. Ideoq; nō est corpus. Nō enī per diuisionē, siue decisionē nec p defluxū constat lumē, sed tanq̄ hoc ipsū actus lucide speciei. siue quo alio nomine appellare libet speciē ipsā luminis causā. Cæterum si tenebræ uidentur absq; lumine, nō erit lumen causa omnibus ut uideantur. sed profecto sicut Theophrastus ait, tenebræ non sunt uisibiles. Non enim sentimus eas quopiam intuitus firmamento. sed priuatione cernendi atq; eo q̄ minime uideamus. Tum uero ignis & si quod simile uidetur in tenebris, tanq̄ ipsum perfecti quoq; diaphani causa. Et propterea illo non penitus indigens, ut uideatur. Ignis igitur ad hoc ut cernatur, non eget quodam iam actu diaphano, id est iam illuminato. Quoniam uero necesse est aliquid esse medium (uisio enim non fit contactu) ideo medium hoc oportet esse diaphanū, ne si forte solidū sit, atq; uerisistēs, impediatur opaca proprietate atque tenebrifica mutua inter se rerū luminariū actionem, ignis in quā ac sensuū instrumenti.

Caput. xxi. Alii sensus non egent medio perfecto sicut uisus.

MARSILII.

Uisus esse sensuum præstantissimum apparet, quoniam citius, longius, amplius distinctius q̄ cæteri sentit. Item motus apprehensionis atq; progressionis est perfectior, q̄ descensus. Sicut ergo ad exercendum motum hunc perfectiorem opus est anima et pluribus instrumentis, ad in perfectiorem uero nequaquam, sic ad actū sentiendi perfectiorem opus est medio quodā longe perfectiore. Quam obré ad actum audiendi reliquorūq; satis est iter materiale, sensibile, atq; sensum interuallum, mediūq; congruū interesse. Ad uidendū uero requiritur nō solum eiusmōi mediū perfectū, perfectū inq̄ lumine quasi quadam uirtute cælesti, quod sane lumen dici potest color quidam corporis luminosi atq; ita

atque ita per primum colorem, colores ceteri sentiuntur.

PRISCIANI.

Ontingit autē (ut Theophrastus ait) ipsam uidentium colorum causam esse colorem, atque simpliciter ut quælibet uisibilia sint, causam esse uisibile. siquidē lumen color existēs causa est diaphani, atq; uisibilis. Subiungit rursus non esse hoc absurdum, sed in aliis quoq; comptum, nam & gustum fieri per saporem. For-
C san uero dicit aliquis saporem, quod propriū eē sensibile gustus. ac sonum auditus esse sensibile propriū, atq; duo hæc nullo prorsus exteriori, quo instrumentū moueatur egere, nisi forsan sonante quis dixerit indigere, sicut diaphano color. sed profecto sonus quidem est repente sensibilis, cum primū cōmensuratus est mediis aer. colorem scimus illuminationem externū desiderare, si modo uisibilis sit futurus. Hoc forsan proprium est aspectus, lumine uidelicet indigere, non quia minus sit perfectus q̄ ceteri sensus, qui nullo alio externo idigent pfectore, sed quia præstantiorem sublimioremq; actionem habet, cui potentia nō suppetit sensualis, sed diuiniorem insuper quandam desiderat speciem. sicut enim corpus nostrum ad hoc quidē ut graue sit, atq; descendat non indiget anima, sed ad ipsū progressionis apprehensionisq; motū, propter excellentiam motionis naturalem corporis motū exuperantis, nec iccirco deterior est motus hic imaginationis impetu factus, q̄ naturalis, sed melior. sic & uisus ceteris excellentior, propterea q̄ excellentius operetur, alio quodam utitur pfectore.

Caput. xxii. Visus tanq̄ sensuū pfectissimus & uisibile tanq̄ pfectissimum sensibilem habent ordinem à multitudine ad unum, quem ceteri sensus & reliqua sentienda non habent.

MARSILII.

Equè gustus oēs rediguntur ad unū gustum, per quem gustēt neq; gustabilia ad unū gustabile, per quod gustentur. Similiterq; de similibus. uisibilia uero per primum uisibile idest lumen uisibilia fiunt, ideoq; & uisus omnes per primū uisum. Quoniam uero quæ apud inferiora sunt disiūcta apud superiora sunt unita. Ideo coniectare possumus idem esse primū uisibile, primūque uisum. idest præcipue solis lumen. hinc orpheus oculū mundi solem uocat. similiter intellectus oēs ad intellectum primū. Et intelligibilia omnia ad primū itelligibile referūtur. Idē uero est intellectus primus & intelligibile primū, Pro idē sicut ab ipso cælestiū medio, ut pleriq; cōfirmāt i. sole

IN THEOPHRASTVM

uniuersalis uita per cuncta diffunditur, absq; ulla ipsius uitæ resolutione, uel rarefactione, uel mixtione. similiter p cuncta diffunditur inde lumen, quod quidē ex ipsa omnium uita omnium fit uiuificū. atq; hic est mirabilis ordo ī ipso uisualiū, uisibiliūq; genere, & a multitudine redigantur in unum, a quo & ante processerant. Est & mirabilis copia ipsius primi uisibilis, ut eius uirtute omnia uideantur. Est deniq; singularis efficacia uisus, ut p unū innumerabilia sentiat. quoniā uero ceteri sensus & reliqua sentienda ordine quo piā omnino carere nō debēt, uerisimile est, & sensus reliquos & cætera sēfibilia in ipsa uirtute primi uisus, & primi uisibilis cōtineri, ut si p se minus saltē p illius ordinem ordinentur,

PRISCIANI.

dixerit forte quispiā, cōsideratione dignū esse, nunquid quod est lucidum, ipsumq; lumen sit uisibile principale, quod per se ipsum moueat oculum & circa quod agat uisus nullo extrinsecus alio egens perficiente. Colores autē tanq̄ exigua quædā lumina per se uideri nequeāt, sed uisibile ipsum exigant p̄cipale eos euestigio perfecturū. Sed dicet insup aliquis, si ita sit non oportebat lumen ad hoc conferre coloribus ut cernantur. Sed contra cōfunderet illos. Quē admodū maius lumen minus obruere solet, atq; ī ipsis rebus, quod magis fulget, occupat quod fulget minus. Sic sub sole lychni lumen minime cernitur. Non est autem eadē cōparatio maioris ad minus, atque præcedentis ad sequens. non. n. tanq̄ simpliciter uisibile confertur cum lumine coloris, neq; .n. conspicuus oīo est absque lumine. quapropter cōparatur ad lumē quasi uisibile cōsequenter quatenus ab ipso pficitur uisibileq; fit p ipsum. Ipsum uero lumen suapte natura ad hoc sufficiens ut cernatur. Quod si ī cæteris sensibus nō iuenitur proportio similis per quā aliud quidē præcedenter, aliud uero cōsequēter sit audibile, uel gustabile. hæc certe opulentia quædā est, tum uisibilis omnium primi, quod lumen esse dicimus. Cætera uidelicet uidenda pficere, tum ipsius uidendi potentiæ. sentientis scilicet non solum lumen, sed etiam alia quædam ipsius luminis beneficio.

Caput. xxiii. Quomodo mediū conferat iuidēdo. **MARSILII.**

quoniā nō quælibet actio. passioq; iter sensū, atq; sensibile cōfret ad sentiēdū. sed certa quædā, & moderata. ideo iter uisū, atq; colorē quodā opus ē medio, quod & spatio moderetur actionē atq; passionē, & proprietate quadā agens accomodet patienti, Mediū eiusmodi nō pōt esse uacuū. In uacuo. n. neq; spatiū est, neq; proprietas ulla. hæc. n. sunt

sunt corporis passiones, Præterea, ut oculus quod est corpus accommodetur uisibili, quod & corpus est, uel in corpore exigitur cõtinuitas quædã facta p corpus, quæ non fit p priuationem corporis, quod est uacuum.

Est igitur medium eiusmodi corpus, non quidẽ opacũ. Visus. n. & color luminales sunt quodãmodo, ac plenius in super lumen desiderat quod ergo tenebriferũ est non medium, sed impedimentũ est ad uidentum. Medium igitur sit diaphanum, quod inter oculum & colorem non luminosum confert, tum spatio ad actionis, & passionis modum, tum perspicuitate ad uberius lumen accipiendum, atq; in super exhibẽdum. ubi uero uel oculus uel color est admodum luminosus, interuallo saltem conducit ad actionem, passionẽq; temperandam confert quin etiam ad duo hæc inter se deuincienda proprietate quadam, Nam pspicuitate, & luce cõgruit cum colore luminoso, & oculo perspicuo simul atque lucẽte. Memento interim diaphanũ per se esse aliquid luminale.

PRISCIANI.

Voniam uero uidetur moueri diaphanũ a coloribus, hos autẽ q optamus quæstionem hanc scilicet quomõ moueatur, utrũ defluxu quodam, uel ex eo, q hi quidẽ agat, hoc autẽ patiatur extendere in sup & ad illos, qui uisionẽ sine diaphano fieri putant, a coloribus duntaxat pductis ad oculũ, atq; etiã ad illos, q ex ipso sensu in strumẽto emitti aliquid arbitrantur, ideo opapretiũ ẽ pquirere, quãdo qdem re uera mouetur diaphanũ, quomõ moueatur. Videntur utiq; colores p mediũ diaphanũ uideri quidẽ, apppositi uero oculis nõ uideri Ad hoc autẽ diximus diaphanũ regere medium, ut uidendæ res illustrẽtur. Sed quando spectaculum ipsum p se lucet nunqd diaphão quodam opus ẽ medio. Immo & tunc est opus, ut diximus, ut sit cõgruũ iter uallũ. Oportere quin ẽt mediũ nõ esse solidũ, & opacũ, ne tenebrifica proprietate ipediat actionẽ. Sed nunqd diaphanũ ad id tantũ confert ut nihil impediat: Perinde ac si foret uacuũ iteruallum. Non est autẽ consentaneũ rationi, sed conferre aliquid, & hoc oportet, non enĩ uel temere medium corpus est. Iam uero & in coloribus manifeste conducit, quos nisi illuminatum esset medium cernere non possemus. consequens est igitur in rebus quoque fulgentibus ad aliquid id conducere.

Caput. xxiiii, Quod medium diaphanum inter colorem & uisum quodammodo moueatur atque patiatur.

MARSILII.

Ircã omnem sensum compertum est iter externum sensibile

IN THEOPHRASTVM

atque sensum, esse medium aliquod aereum aut aqueum, & id quidem a principali sensibili moueri patique non nihil prius quam sensibile ad sensum usque peruenerit. Ergo similiter & circa uisum color ipse uidentus lumine iam conspicuus, & ipse lumen, quod color est caelestis mouent quodammodo diaphanum medium, & in ipsum non nihil agunt atque ita moderatius, congruentiusque ad oculum usque procedunt.

Quod enim luminosum est agit euidentius in diaphanum. color igitur & si non per se luminosus, quia tamen luminalis est ex se aliquid agit & si non illuminet. illuminatos uero colores agere in diaphanum non negabis. Ac dum tanquam illuminati agunt plurimum iterum tanquam colores agere quoque non nihil.

PRISCIANI.

Ræterea si in audiendo & in odorando quodammodo mouetur aer, atque etiam in tangendo, quando sit medius inter calefacientem, atque calefactum, & in gustando similiter. si quis

liquor medius interuenerit, tamen si in his medium fit eiusmodi permixtione quadam potius quam actione. si inquam in his sensibus res ita se habeat, consequens est ut in uidendo medium etiam moueatur. Rursum omne illuminans euidenter in diaphanum agit. Tale autem est quod ualde fulgens. Quapropter quod etiam minus fulget, aliquid agit, quamuis non adeo ut illustret. colores igitur ab illuminante perfecti illustrati que, ipsi quoque diaphanum commouent.

Caput. xxv. Quomodo color moueat agatque in diaphanum, atque oculum. **MARSILII.**

Gnis thermarum agit in aerem, aer in hominem. hic duo sunt agentia, & geminae actiones, Nam ignis calorem largitur aeri factum iam in eo aeris qualitatem. Aer ita feruens etiam igne subtracto hominem calefacit. Tactus feruentem aerem, uel saltem tepentem sentire potest, quamuis non persentiat ignem. Non ita color illuminatus uel luminosus, qualis est caelestis, & igneus, non ita format diaphanum lumine quodam sic per diaphanum mixto, factoque iam diaphani qualitate adeo, ut diaphanum iam formatum sit proprium agens formans oculum actione propria, preter ipsum coloris actum. Alioquin diaphanum coloratum, sentiremus non colorem. Nunc autem colorem perspicue cernimus quoniam lucidus eius actus ad nos usque peruenit, & quidem momento, & totus in qualibet aeris portioe. Totum enim repente, & ubique uidemus, ex quo patet non esse hunc aeri mistum nec factum

nec factum aeris qualitatem. sed aeri potius (ut ita dicam) insidere sicut eques equo, non sicut in equo figura. Atque sic separatim adesse diaphano, sicut intellectualis anima corpori,

PRISCIANI.

Vnquid igitur colores quidem diaphanum mouent, hoc autem mouet aspectum, quasi ipsum a coloribus sit formatum nequicquam. Alioquin diaphanum quidem ita passum persentiremus, colorem uero minime. sin autem colorem ipsum sentimus, is certe mouet aspectum. Veruntamen diaphanum quoque sentimus hoc autem etiam per se ipsum mouet intuitum, quando uidelicet iam, est illustratum, nec iam per aliud, atque tanquam a coloribus motum. Quis nam igitur hic motus est, ut etiam cognoscamus quomodo res ipsa uidenda uisum per medium moueat. Assero igitur, quem admodum res illuminans perficit diaphanum, dum uidelicet rei illuminantis actus diaphano separabiliter adest atque oculo per diaphanum, non quia diaphanum aliquid inde proprie passum fuerit, sed quonia ipsum quoque per actum luminis separatim sit perfectum, ita colorem illustratum agere in diaphanum, actionem uidelicet separatim diaphano insidente, siue potius superuectam, qua quidem propterea non succedente quadam per partes distributione, sed semel tota simulque toti ubique fit indiuidue praesens, & quasi format diaphanum separati, atque cum hoc ita formato nostrum quoque simul mouet aspectum. Adeo ut ipse color etiam agat in uisum, sed ita ut interim utatur diaphano tanquam propriae actioni subiecto, non quidem ut patiente, sed ut formato per actionem eiusmodi separatim. Quamobrem ipse coloris actus non mixtus fit oculo praesens, quamquam non aliter praesens quam diaphano utes uelut curru, quando quidem aduehit se imistum.

Caput xxvi. Diaphanum non est subiectum luminis. tanquam qualitatis suae, sed est uehiculum luminis tanquam separabilis ab eo, & continui semper corpori luminoso.

MARSILII.

Icut caeleste lumen hucusque porrectum est uehiculum mirabilem quarundam uirtutum ab eo separabilium, sic diaphanum est uehiculum luminis ab eo interim segregati nec a diaphano, sed ab illuminante continue dependetis. Similiter actus illuminati coloris per diaphanum sese porrigit diaphano, non permixtus & tamen a diaphano uelut curru traiectus ad oculum, & quia non per-

IN THEOPHRASTVM

mistus, ideo totus ubique, & idcirco ubique totus apparet. Quod in uoce materiale est, id est aer fractus, non est ubique totum, sed quod spiritale est in ea, id est significatiuum uel saltem speciale quiddam, in præsum uocitū extra nos a uita mundi, tum intra nos in instrumento sensus ab instrumenti uita, hoc autem dicitur nec per se cum aere pati, nec aeri permisceri, & totum simul audientibus cunctis adesse.

PRISCIANI

q Vid ergo diaphanum ad uidendum confert: si coloris actus in ipsum incidit non permixtus, hoc ipso prodest, quod traicit, atque perducit. Peruenit enim coloris actus ad uisum uetus diaphano separabiliter (ut diximus) atque indiuidue toti præsens. Itaque quicumque in theatro spectant, quotcunque sint, spectaculum idem ubique totumque conspiciunt, sicut & uocem ibidem omnes totam pariter audiunt. Vocis etenim actus est impartibilis, ubique totus se partibiliter, idemque præsens, ut pote qui nec perfertur una cum aere nec similiter alteratur, Argumentum enim est absolute præsentia, cunctis & unicuique audientium inesse totum atque sub unius formæ ratione similiter omnes implere.

Caput. xxvii. Quod ad sentiendum proxime confert, non materiale aliquid est, Sed quiddam potius spiritale.

MARSILII.

m Emento quod imateriale est, atque indiuiduum, & solum a subiecto, & ideo ubique totum circa sentientes non posse a materiali procedere. Ideoque constat non solum in sensibus nostris, sed in uniuerso spiritale aliquid, & uitale uigore. Cuius uirtute spiritales actus, & species, & imagines procreantur, quotiens materialis passio fit in aere, uel a sonante, uel a colorante, uel ab aliis obiectis sensuū & tamē interea resultat imateriale quiddam in instrumento sentiendi, uel etiam in ipso aere. Quod necessario ad actum sentiendi requiritur, qui sane actus non proprie fit ex passione materiali aeris uel instrumenti, sed ex quadam specie spiritali, quæ interim quadam uitæ uirtute resultat in eis, neque tamen species eiusmodi sufficit ad sensum atque iudicium, nisi ad eius incitamentum anima statim rerum sensibilibus rationes sibi inataseducat in actum.

PRISCIANI.

d Ic ergo non ne pulsatur passiuè que mutatur a sonante aer, instrumentumque auditus. Profecto passio quidem, & motus præcedit

præcedit circa corpora, Sed hæc non sunt uox ipsa, nec auditio, hæc autem est secundum actum perfectio quædam, quæ secundum speciem consistit circa motum. Verum hic quidem passio aeris antecedit. Si quidem pulsatione quadam fit aliquid audiendum. Quod uero spectandum est, non per diaphani passionem fit conspicuum. sed iam in se ipso spectabile est, color ipse uidelicet illustratus. Si quis autem hic quodque dixerit fieri quandam passiuam sub coloribus in aere affectionem, non tamen per hanc color spectandus euadit, Immo per actum aliquæ speciei, perfectum simulque totum, ubique præsentem, & expedite diaphano absistentem, qui passiuam quadam conditione afficit instrumentum. Non tamen uisus in passione consistit, sed in speciali, siue specificata uita perfectione, atque in partu quodam rationis innata.

Caput. xxviii. Circa uisum passio materialis minime apparet, Plurimum uero species spiritalis, circa auditum uero quasi pariter apparet utrumque. Circa tres autem reliquos passio quidem maxime patet. species uero minime.

MARSILII.

Mne sensibile genus afficit medium, & instrumentum per suam naturam naturali quadam & materiali quodammodo passione. Nam lumē hæc subtiliat, atque fouet eo ipso, quod lumen est. Albedo disgregat, nigredo congregat, uiredo temperat, sonans frangit, & rarefacit, atque condensat. odoriferum similem sibi imprimat qualitatem naturaliter hæc afficientem. similem gustabile, similem quoque tactile. Quoniam uero passio hæc tanquam materialis longe distat ab animo penitus spiritali, ideoque si creuerit, sensum minuit, & denique perdit, necesse est præter eam interessere speciem quædam quodammodo spiritalem, & quasi iam indiuiduam, siue hæc in instrumento tantum resultet, ut in tactu atque gustu, siue etiam extra ceperit, ut uisu in auditu, olfatu. alioquin non possent hi tres adeo distantia persentire. Naturalis utique species instrumenti uisualis minime materialis est, similis ferme est naturalis species auditus atque soni. Ideo in minima passione materiali facillime resultat species spiritalis. quæ necessaria est ad sensum. In tribus autem reliquis, species tum instrumenti, tum obiecti materialiter iudicatur. Idcirco materiali, magis passione resultat species illa, quæ cõfert ad sensum, ut pote quæ & ipsa sit quasi materialis. Possunt tamē hæc obiecta sine effluxu materiæ suæ mouere sensum, multo itaque magis & colores possunt.

PRISCIANI.

In odore autē atque odoratiōe manifestiorē passio quæ cõtigit

IN THEOPHRASTVM.

in medio. Ideoque absente re odoranda permanet odor non solum propter effluxas inde particulas. sed quoniam aer aliquid est perpexus. quemadmodum & calefactus euadit, quotiens inter calefacientem, calefactumque medius incidit aer, quin etiã medius inter mella atq; linguam dulcedinis qualitate perfunditur. Tam uero & hic tum sensus, tum sensibile, secundum speciem se se habet, Sed quoniam in his species tam instrumenti sensus, quam sensibilis magis ad materiale declinat, ideo in his uehementior, & iccirco manifestior tum instrumentis, tum aeri occurrit passio, ut sensibilem participant speciem. Neque tantum hæc secundum effluxus sentire solemus, multoque minus aliquid a coloribus effluit, quod efficiat uisionem. sed uidentur ex eo q̄ agant.

Caput. xxix. Sensibile confert ad sensum non effluxu, sed actione.

MARSILII.

Effluxus trahens secum aliquid de materia, naturãq; rei, similiter afficit medium, atque instrumentum. Et ideo huc tendit, ut naturam mutet. Qua mutatione crescente adducitur sensus naturalis ad sensum, sed ipsa simpliciter actio, non tam materiam rei sentiendæ sequens, q̄ speciem, speciem inq̄ non tam quia sit in materia q̄ quia sit species ab idea, quare actio eiusmodi ad instrumentum profecta desinit in eo saltem. si non prius in speciem quodãmodo spiritalem sensibus necessariam. Lumen hoc ipsum, quod simpliciter sit uisibile nõ habet ex uirtute diaphani, immo hoc ex illo id euidenter habet. sed diaphano tanquam uehiculo ad nos usq; traducitur. Est ergo nobis uisibile in diaphano potiusquam per diaphanum. Dici uero potest nihil nobis esse uisibile præter colorem. Item nihil præter lumen, nam & lumen color quidam est, tum naturalis syderibus, atque igni, tum diaphanus peregrinus, & color est lumen, tum instrumentum in compositis, & opacis, tum sincerum in cælestibus, atque diaphanis.

PRISCIANI.

Ed est ne adeo fortis ipsa coloris potestas, ut absque effluxu moueat, atque continue. Constat enim continue actum suum edere, nisi forte quemadmodum ignis materia indiget ad agendum, sic & luminosum, sed certe non color tantum, sed (ut dictum est) esse sensibile, sensus mouet eo ipso q̄ agit, Color autem nec semper, sed quãdo iam est illustratus, & quãdo (sicut Theophrastus ait) diaphanum

DE ANIMA

diaphanum ei tanquam materia subest, quod quidem simul & lumine colores perficit, & quodammodo formatur ab illis, separato uidelicet actu huc inde manante. Lumen autem non per diaphanum, sed in diaphano potius, & secundum se ipsum nobis fit conspicuum ipsum quoque diaphanum fit lumine manifestum. Forte uero non est diuidendum (ut Theophrastus ait & recte ait) neque enim lumē absque diaphano, neque hoc absque lumine sensu percipitur, atqui si lumen est diaphani color, certe hoc ipsum, quod uisibile dicitur, nihil præter colores erit.

Caput. xxx. Aer medius cōfert ad uisum, auditum, olfactum, nō ex eo proprie quod aere sentienda formā accipiat, Sed actum ab illius forma manantem traducat ad sensum. MARSILII.

Es uidentia nō imprimi aeri formā aliquā uel figuram, sed ab ea iam illuminata procedit ab eius specie lucidus quidam actus, & specialis, atque specificus nō mixtus aeri, & ideo aerem non figurans, sed cum primū attingit lucidum in nobis spiritum, rursus euadit in specie speciei unde uenerat congruentem. Ab obiecto sonante atque olente tanquam magis materiali, quam sit obiectum uisus euidentius patitur aer atque spiritus, quam a colore, Verūtamē nō in eiusmodi passioe sensus efficitur, sed in actu quodam speciali atque specifico qui a specie rei procedens sub passione latet, & in spiritu redit in specie uirtute uidelicet uitæ nostræ quæ est admodum specialis. Ac si forte & prius quam nos attigerit in specie, euaserit spiritale. fit utique talis mundanæ uitæ uirtute. Vna. n. mundi animalis unius uita, namque singulis insita inuicē cōnectit singula, præcipue quæ aliter sunt conformia, efficitque, ut etiā quæ procul distare uidentur agant in se inuicem facile, atque compatiantur, quod magis testantur.

PRISCIANI.

Vid ergo diaphanum patiensefficit uisionem: Quidam enim figurari formariue proprie putant, uerum non ita putandum sed quemadmodum diximus, efficere uidelicet uisionem tanquam ipsum accipiens absolute actum a uisibilibus emanantem, eumque copulans instrumento. uisibiles uero non solum colores sunt, sed etiam magnitudines atque figuræ, quamuis secūdo quodam gradu sicut iam distinximus. Olfatus autem (ut ait) fit per aerem tanquam cōmixtum ut apparet, atque patientem. auditio uero per aerem figuratum. Dicitur est autem sensum non secundum passionem fieri, & uocem non esse figuram in aere factam, sed perfectam quandā specie actionis, siue actus. Tū uero odorabile nō passio quædā est, sed spes. patitur aut magis aer

IN THEOPHRASTVM.

ab istis tanquam a speciebus magis ad corpus, materiamque declinantibus.
 Caput. xxxi. Quod minus materiale est potentius uenit in sensum im-
 materiale, atque sensus remotior a materia. obiectum imateriale potentius
 excipit. **MARSILII.**

Vatuor sunt causa, quibus sensibile ad sensum magis perue-
 nit, magisque sentitur. Prima quando obiectum ad hoc est effica-
 cius. Secunda quando sensus est purior. Tertia quando medii qua-
 litas est utrique conformior, adeo ut aptius ab obiecto in sensum traiciat
 actum. Quarta si accesserit distantia minor. Visus, atque uisibile propter
 naturam spiritalem longius inter se agunt. Caeteri sensus gradatim descen-
 dentes in actum, quia paulatim natura materialis in instrumeto crescit
 atque obiecto, paulatim ineptius inter se pigriusque agunt sensus. atque sensi-
 bilia. neque tam procul quam uisus in sentiendo procedunt.

PRISCIANI.

Est haec interrogat Theophrastus utrum quodlibet sentien-
 dum ad sensum aequae perueniat, an potius hoc magis, illud mi-
 nus. Arbitror equidem proculdubio non similiter peruenire, sed
 quatenus, quod est sentiendum uim habet ad agendum maiorem siue mi-
 norem. Rursum quatenus instrumentum sensus puritatem habet magis mi-
 nusue sinceram. Praeterea quantum ipsum quoque, quod medium est, magis
 minusue est aptum ad actum inter obiectum sensumque trahendum. Denique
 secundum interuallum longius, aut breuius, quo sensibile sit eminus,
 aut cominus perueniendi differentia quadam accidit.

Caput. xxxii. Inter sensibile quia materiale nimium, atque sensum im-
 teriale, semper est opus medio quodam quodammodo spiritali.

MARSILII.

Vando ad longissimum spatium scintillam uides, exiguum locusta
 sonum audis, & animalia quaedam minima quaeque. Item apes
 & formicae mellica olfaciunt remotissima, conchae quin etiam
 distantia gustant, & torpedo per longam saepe uirgam stupefacit te quasi
 tangens, putas ne praesertim in superioribus a minimo quoque obiecto
 longissimum spatium frangi, & materialiter affici nequaquam, sed in-
 tercidit, nescio quid quodammodo spiritale, quod per tam longum
 spatium agat in sensum. id est actus quidam specialis, atque specificus
 a specie rei sentiendae proueniens, siue hic intra nos fiat, ut in tactu atque
 gustu, siue est extra nos, ut in uisu, auditu, olfatu, qui & uirtute fit uitae com-
 cuius beneficio cuncta ligatae tam facile a rebus distantibus, & mouetur sensus &
 corpus

corpus conforme patitur a conformi, quod per magicen est cōpertum. Quamuis autem ab obiecto magis materiali medium & instrumentum uehementius patiantur, ut in tactu, gustu, olfatu, & saepe auditu, tamen ab eo, quod minus materiale uenit, sensus tutior expeditiorq; resultat. Circa uisum statim ab obiecto actus prouenit spiritalis ipse, ut arbitror luminis beneficio. itaq; momento eodem uidemus quo profectus, sed sonus prope sonantem materialis quædam passio est aeris. atq; fractio tēpore facta, eiq; mox succedit specialis, & quodāmodo spiritalis actus simul totus attingens auditum. qui in aere ita fracto resultat uirtutis occultioris officio. Itaq; non eodem momento pulsantem audis quo & uides. Procedit autem specialis actus in uoces, quatenus & passio aeris non passio inq; frangens, sed afficiēs. nam ultra frangentē lōge procedit.

PRISCIANI.

Eterum q̄ in omnibus quoq; sensibus, iter se sibile, sensumq; mediū aliquod icidat, quāuis exteriorū obiectorū mediū appareat euentius eorum uero quæ quodammodo sunt in nobis, minime, satis & ab Aristotele definitū est, & a Theophrasto nihil est dubitatum, & si instandum hic studiosius iudicauit. At illud in primis quispiam indagauerit, si præsentia uocis (ut diximus) repente aduenit simul tota, quo nā pacto qui sono propinquiores sūt, magis audiāt, atq; uelocius. aut quomodo, quādo quis quercū incidit prius cædentē cernimus, q̄ sonitū audiamus. Constat enim non simul percussione aspectū fieri sonitusq; auditū. Dicendum est autem hoc ita contingere, quoniam necesse est aerem pati prius aliquid, atq; moueri. Quo quidem ita moto, ipsa uocis species mox tota fit simul. Passio quidē motusque in tempore fiunt. Species autem posterius sane, sed ei, quod iam factum est tota simul accedit. circa uocem igitur posterius, in passione actus ipsius species accidit, eatenus que peruenit, quatenus per continuitatē aeris procedit & passio. Quamobrem qui sunt propinquiores obiecto, citius magisq; audiunt. Quippe cum uelocius, magisq; patiantur, qui sonanti primo propinquiores existunt. Quod uero uidentū est, non per passionem, in diaphanum agit. quando nec ipsum quidem quod illuminat. Itaq; sine tempore agit, simulq; occurrit omnibus, quibus cernitur. Tam etsi non similiter omnibus, sed propinquioribus se expressiuis patefacit. Quoniam in ea, quæ paratiora sunt uehementius agit. hæc autem sunt, quæ secundum locum sunt uicina, propterea q̄, & quæ uidentur, & quæ quodammodo uident, corpora sunt.

IN THEOPHRASTVM:

Caput. xxxiii. De reuerberatiōe lūinis, & imaginibus. **MARSILII.**

Vmen incidens in corpus quodammodo densum lenēq; & nitidum sistit se ipsum, colligitq; & protinus conualescit in corpore uidelicet tum firmiore, tum ei præceteris cōgruo. Congregatū ideoq; & ualidum agit hinc iterum in oppositum, quādo scilicet est corporibus quoquo modo specularibus resultat in oppositū parietem, ibiq; splendorem procreat. Resultat item in alia & in oculos. Nunq̄ itaque frangitur, sed explicat primo se ipsum, deinde replicat, atque applicat. Et utrobique unus continuusq; uidetur luminis actus, Radius similiter uisualis corpus attingens quomodo libet speculari firmatur, cōgregatur, corroboratur, & replicatur. Relapsusque in oppositum ex speculo, res speculo uidet obiectas. Sunt, & qui uelint formas rerum illuminatas ad speculū producere radios qui inde reflectantur in uisum res ita uidentem, Addit Theophrastus & plato á figuris rerum illuminatis imagines quas dā progredi, quæ nominantur Idola. Idos enim species est ab hac per diminutionem idolum appellatur, quasi specimen siue exilis quædam species á specie perfectiore proueniens. hæc igitur idola quasi ualde debilia, uisum non plus mouēt q̄ in speculare corpus inciderint, quo stabilita redintegrata corroborata se oculis offerant siue ipsa ad uisum inde procedāt, siue radius uisualis ad eas ipse profiliat. Quo autem modo idola nō solum spiritalia sed etiam materialia e rebus effluāt tum p lumen, tum sine lumine, tum ad uisum, tū ad alios quandoq; sensus, & præcipue in spiritu nostro imaginali tanq̄ in speculo quædam conualescant, seq; nobis ostendant, & in nos mirabiliter agant, in plotini cōmentariis pertractamus.

PRISCIANI.

Theophrastus inquit deinceps de refractionibus siue reuerberationibus esse tractandū, dici nāque solitū esse expressionē quandā obiectæ formæ quasi repercussæ in aere fieri. Forte & ipse Plato idē sentit, ubi ait apparitionē quandā corporaliū specierū idolarem siue imaginalē fieri in lumine leni cuidā corpori circumfuso. Nos igitur fractiones, seu uerberationes non debemus corporeas hic admittere. Nam tale quiddā passio est ab ea, quæ naturaliter est actio dissidēs Præsertim ubi de solis lumie agit, sed uerberatiōes quoq; actiuas & efficaces debemus accipere, dū uidelicet, & ipsum, quod illūinat, & ille q uidet circa corpus densum, tersum, lenē, lucidum, efficacius agit, adeo ut & ipsum illuminans per hoc insuper illuminet alia, & ipse uidens, per idem

per idem respiciat aliud. huius enim secundus est actus. Quippe cum subiectum eiusmodi lene, atque subrutilans, simul in actione conducatur. Quae ratione cum lumine cognationem habet. Tum uero & quia quod illuminat utrobique agit, merito secundus actus fit primo continuus, & quia corpus lene tersumque in actu secundo, siue actione secunda, simul ad agendum confert, ideo diuisio quaedam utrorumque contingit, siue concurrir, Quod quidem uerberatio, siue fractio nominatur. Quando uero per specula spectantur uultus fit ibi uisionis ipsius reuerberatio quaedam in formam primam non secundum passionem. sed secundum actionem sicut diximus. Plato autem effici uult etiam apparitionem quandam corporalium specierum imaginalem in ipso uisionis prodeuntis actu, circa lene quoddam nitidumque corpus, non quidem per effluxum quandam corporeum a corporibus. sed per specierum umbratilem quandam figurationem in apparendo, atque uidendo. Quod forsitan & Theophrastus indicat. ubi ait per reuerberationes formae expressionem quandam, siue figurationem in aere fieri.

Caput. xxxiiii. Inter agens & paciens oportet esse communionem.

MARSILII.

Bi futura est actio peremptoria, communio inter agens, & paciens sufficit in materia, ut inter ignem atque aquam. Quod si accesserit communio in qualitate non nulla facilius proueniet actio, qualis inter ignem aeremque contingit. Vbi uero iminet actio perfectiori necessaria est communio in quadam proprietate naturae, sic rationale docet rationale. sic luminoso illuminat luminale, hoc enim perficit praeteris illud, quoniam ad huius formam in illo est quaedam proprietate incohata. Proportio itaque in proprietate quadam est sensus huius ad hoc ipsum sensibile, illius ad illud, oculus diaphanum quiddam est & luminale atque in eo, quod naturaliter cepit habere ad summum perficitur a lumine per diaphanum. Similiter spiritus auditui seruiens habet aeream proprietatem iam quodammodo in se sonantem uel facile resonabilem accedente uidelicet aere fracto perfectius sonante, in spiritu similiter olfatur uapor, inest expeditissimus ad uapores odorum, & quasi iam odor. In gustu naturalis quaedam salua expositissima est quasi similibus in sapore liquoribus in tactu natura solidior, & primis elementorum qualitatibus accommodatior inest. Et ubique patitur hoc ab illo, non quia hoc illi in similitudine sit aequale, sed quia quodammodo simile & per hoc ad reliquam similitudinem facilius properas & obediens tam formabile formatori. instrumenta sen-

IN THEOPHRASTVM:

suūm conueniunt cū sensibilibus in proprietate, quam diximus. Sensus autem in rationibus insitis sensibilibus. Intellectus cum intelligibili multo magis. Penetrat enim intelligibile resoluendo, quod sensus efficere nequeunt.

PRISCIANI.

Vbi dicit uero post hæc, in quibusdam uideri sensus instrumentum rebus sentiendis esse cognatum. lingua enim per humorem quendam gustat saporis humorem. Auditus quoque aerea audit uocem per motum aeris intus inclusi. Quærit igitur quam ob causam non in aliis quoque sensibus similiter res se habeat. Item quomodo simile a simili patiatur. scilicet ab externo aere intus aer. Et humor infusus ab humore. Immo & in cæteris ratio est cõsimilis. Nempe in quolibet sensu tale instrumentum est, quale est eius obiectum. Quippe cum instrumentum obiectorum actionibus sit subiectum. sic ergo diaphanum quidem est in uisu, resonabile uero aliquid in auditu. Non enim qua ratione est aer, sed qua resonabile quiddam sonum haurit. olfabile similiter in olfatu quiddam latet. Qua propter hic quoque est aliquid aqueum, uel aerium, uel potius medium. Nam humor aqueus est in gustu. In tactu denique facultas quædam est potens congrue tangibiles excipere qualitates. Nec ita simile a simili patitur, sed quod est in potentia ab eo, quod existit in actu, neque rursus, tãquam aer ab aere patitur, Sed tanquam aliquid in potentia resonabile ab eo, quod actu resonat.

Caput xxxv. Dubia de uisu. auditu. olfatu.

MARSILII.

Edium necessariū ad uidendū nō est aer, aut aqua, sed ipsum simpliciter ubicunque sit diaphanum. uerum tamen diaphanum aqueum ad hoc positum est in oculo ut aqueus humor tenuem ipsum uisus coerceat spiritum, alioquin profusus euolaturum. obiectum auditus est ipse simpliciter sonus siue in aere fiat puro, siue aqua. uerum tamen aer potissimum inclusus naturaliter est in auditu. Quoniam facilius quã aqua mouetur, Necessarium est autem ad audiendum instrumentum auditus moueri. Quoniam igitur spiritus aereus est instrumentum auditus, Ideo nullo modo potest audiri quicquam, nisi eiusmodi aer moueatur inclusus, & forsitan aliquis propterea opinabitur non audiri externum aliquid, nisi ei sit aer infusus, aut etiam circumfusus. Potest tamen aliquid adorari absque aere respirato. scilicet ab animalibus olfatum habentibus expeditum ab hominibusque similibus

Animantes

MVT DE ANIMA

Animantes uero & homines habentes meatus ad olfactum oppletos respiratione duo præcipue consequuntur, nam & uberiorè odorem attrahunt, & tracto uiolenter aere meatus protinus patefaciunt.

PRISCIANI.

Vr nam igitur humor quodammodo aqueus positus est in oculo. **A**c nõ potius humor quidam aquæ aeriq; cõmunis: quãdo quidem & diaphanũ est utrifq; cõmune. Rursum, cur nõ & in auditu cõmune quiddam ponitur aeri, atq; aquæ. Siquidem & in aqua fit sonus. Similis de olfatu accidit dubitatio, sed profecto sufficit alterũ, nã & in externis non est opus cõmissione, sed siue aqua siue aer sit, quod est medium, simili ratione uidemus. Cur ergo in aqua pupilla locatur: quoniã uidelicet aqua magis q̃ aer cohibet atq; cõseruat. Quã rursus ob causam auditus est in aere positus, nempe quoniam aer est mobilior. Confert uero motus ad sonũ percipiendũ. Verũ si absq; respiratiõne olfactus fieri potest, quid prohibet (Theophrastus ait) quomius sine aere aliquid audiatur: hoc certe, quia non potest intus fieri sonus absq; pulsatione aeris auribus intimi. Instrumentũ nanq; auditus est aer, olfactus autẽ ipsius instrumentum non est spiritus ille respiratiõne tractus, sed ille quidem utilis est ad meatus aperiendos, qui ad olfatũ ducunt, In illis uidelicet, quæ obstrufos meatus habent. In quibus uero patent hæc, etiam non respirantia prorsus olfaciunt.

Caput xxxvi. De sono & motu, qui fit in auditu perpetuus.

MARSILII.

Vtant peripatetici sonum ipsum audibilem, idest qui ab externis uenit ad aures fieri uiolenta quadã collisione, atq; fractione, ubi corpus minus crassum in crassius quoddã incidens uiolenter retunditur atq; cõfringitur. In esse insup auditui cognatũ sibi aerem, qui perpetuo moueatur, & sonet, sed motũ eius ab omni uiolentia naturaliter eẽ remotũ, atq; esse actum quendã uitæ uegetalis in aere illo se perpetuo exercentis, atq; inde motũ procreantis quoquo modo localem actũ uidelicet circulo quoddã, qui sane motus aer crassiores capit partes circum attingens cõtinuũ sonum efficit mira facilitate tam exiguum ut nõ suscitet in nobis sensum, præcipue quoniã huic semp est assuetus. Quotiẽs autẽ obstruimus aures, sõus ille prius diffusus, atq; exhalabilis cogitur, conualefcit, reuerberatur, auditur. Ante uero quãdo nõ audietur, cæteros sonos minime confundebat, neq; motus ille motiones extrinsecus ueniẽtes, nã & lenis est & in alia specie q̃ motus externi.

IN THEOPHRASTVM

PRISCIANI.

i Nter hæc interrogat Theophrastus. nūquid sonus solido quo-
piam profus idigeat, an etiā sine solido fieri possit, qualis uen-
torū sonitus eē uidetur. sed re uera hi quoq; terrā pcutientes re-
sonāt. immo & ipsi tonitrus tum demū fiunt, quādo spiritus circa nubē
quasi solidū aliqd frāgitur. Caterū si aer cōgenitus ē auditui, auditur autē
aliqd, quādo aer externus hūc pulsatione cōtingit, atq; hic quoq; semper
est in motu sonātq; semp, sequitur, ut motus motū sentiat, nō sonus ipse
sonum, tam & si quod inest siue agitatū siue resonans sensum prohibet,
quēadmodū in ceteris accidere solet. uerū nō simpliciter sensibilis est in-
timus ille sonus, Vnde fit, ut neq; sonantē pcpiamus nisi aures obstrua-
mus. Tū uero & motus eius uitalis ē, nec qualis pulsati aeris atq; pculsi.
Quādo uero aer q nobis est intimus patitur a percusso, ipsamq; soni spe-
ciē iam accepit, tunc sane fit auditus in actu. Prior itaq; sonus, quoniā nō
est sensibilis nō confundit auditū. Quin etiā motus ipse uitalis nō solū
nō impedit quidē, sed etiā confert ad pulsatū fractūq; aerē sentiendum.
Caput xxxvii. Quomō inuidēdo, audiēdo, odorando fit mediū inter
sensibile atq; sensum.

MARSILII.

f Atis quidē cōptum est inter rem coloratā uel ad modū lumi-
nosam, atq; uisum mediū aliqd esse, i. diaphanū & actum quē-
dam uel speciem spiritalē, sine quo medio offendatur uisus &
obruatur, quin etiā quādo remotissima quādā audimus uel olfacimus,
patet p mediū tempatū illa sentiri. At quādo a sonante propinquiore in
nos fractus aer irrūpit uel a thure propinquo proueniēs influit uapore.
nō ne natura ipsa sensibilis, deniq; sine medio tangit sensum: Responde,
quātū de materiali natura sensibilis, si instrumentum sēsus illabatur, uel
īpedire sensum, si acrius illabatur, uel omnino nō esse sensui necessariū,
etiā si lenius īfluat. Quod autē & tutū, & necessariū ē ad sensum non esse
materiale qcq; sed specialē potius actū quēdā, siue spēm actiōis ad modū
spiritalē ex re sentiēda ad īstrumentū sensus puenientē. Sensum uero ita
sentire sicut & mouetur, moueri autē nō a medio hoc eiusmōi actu, sed p
eiusmōi, mediū a sensibili, Sētire igitur nō hoc qdē mediū nō hūc uideli-
cet actū nō hāc. s. speciē, sed p hæc ipsum sentire sensibiler. Quod pro-
prie sensum moueat, quīs p mediū eiusmōi moueat.

PRISCIANI.

T si sonus pueniēs ab externis ad auditū usq; penetrat, quō cō-
pertū ē nobis nullū fieri sensum, quādo sēsibile tāgit sensū. Nā
& i olfato odorē attrahimus respirādo, quoad. si ipsū pncipale i
nobis

p

MYT DE ANIMA

nobis attingit. sed profecto ipsum sensibile illic est, ubi percussio, & ubi aromata suauiter redolentia, sicut & ubi est ipse color. quæ sensibus admodum ueri non possunt, si modo sunt sensibus cognoscenda. quæ autem ab illis in medio fit species actionis, adesse oportet et sensuum instrumentum. Nam sicut & ille subiungit, nisi ab ipso sensibili in nos ueniat aliquid, nunquam sensus in nobis mouebitur ullus. Iam uero color per diaphanum mouet uisum, dum uidelicet medium quoque hoc efficit aliquid, atque confert, & ipsum est motum est quodammodo ab eo, quod nobis est uidentum. Quo autem modo ita sit affectum in superioribus, pro uiribus est distinctum. Atqui non medium quidem, sed ipsum, quod facit re uera sentimus. non enim est idem effectio atque efficiens, neque actio atque agens, efficit autem ipsum efficiens secundum effectioem, atque patiens ab efficiente quidem patitur, Verum secundum ipsam ab illo procedente effectioem, neque ab affectione proprie patitur. Sentimus igitur non ipsam quidem actionem a sensibili uenientem, sed ipsum sensibile, secundum tamen actionem ab eo profectam. quã obrem non medium presentimus, sed per quandam speciem actionis in medio editam, ipsum quod hanc edit obiectum.

Caput. xxxviii. Natura luminis est excellentior natura soni.

MARSILII.

Onus ipse tanquam genus non proprie dicitur distare ab acumine & grauitate, quæ differentiæ eius sunt, uel a graui & acuto sono, quæ sunt species eius, nam una cum eiusmodi differentiis ipsum in speciebus includitur, neque re ipsa, & si ratione quadam talia supereminet. Lumen autem distare proprie dicitur a coloribus. qui neque differentiæ, neque species sunt illius, sed participationes quadam, & imagines, & effectus, atque ipsum re ipsa talia supereminet. Atque propter excellentiam causalem non minus necessarium est lumen ipsum coloribus in natura constituendis atque declarandis, quam sonus & quodlibet genus differentiis speciebusque suis.

PRISCIANI.

Nquit autem Aristoteles differentiis sono, sicut graue & acutum est declarari in ipso secundum actum sono. Adducit præterea, sicut colores absque lumine non uidentur, ita nec absque sono graue acutumque designari, quasi dicat similiter se habere lumen quidem ad colores. Sonum autem ad acutum, atque graue. Vbi forsitan Aristoteli aliquis contradixerit. non enim lumen sed color similiter se habet ad album, atque nigrum, sicut sonus ad acutum atque graue. Responderi potest pro Aristotele. Si hæc duo quantum spectat ad genus considerentur. certe color ipse tanquam genus in presenti comparatione cum sono conferri potest tanquam genere, non autem lumen. Verum tamen quoniam colores absque lumine non cernuntur, quemadmodum neque acutum, atque graue

q ii

IN THEOPHRASTVM

absq; sono discerni possunt, hac merito rōne cōparatio ab Aristotele in
troducta, solū est quantum ad hoc ipsum pertinet, quod est.

Caput trigessimū nonum. qualis sentiri sit natura gustus.

MARSILII.

Limentū aridum liquefieri oportet in ore, ut nec offendat, &
facilius illabatur, iō istrumētū gustus oportuit nō esse aridū, &
humectatōi prorsus iēptū, sed facillime humectabile liguaq;
hēre spōgiosā, q̄ stōachi pulmonū cerebri stillicidiis irrigetur, & alimē-
to cōbibat liquores neq; tñ oportuit hūorē i se uiscosū hēre, uel multū.
Alioqn & hebetaret sēsū & liquorē ueniētē esse hūidū nō p̄ciperet. siq̄ dē
hūidū nō alterat humidū, necesse tñ est & hic hūidū p̄fēiri. hūidū. n. ad
tactū p̄tinet gustus aut est quasi quidā tactus uel tactui proximus. Pro
inde certū huic saporē manifestūq; natura nō dedit, ne hoc uno discri-
mē iudiciūq; saporū cōfūderetur, dedit tamē humorē quendā sic affe-
ctū & temperatū, ut prope modū sit oīs sapor, facillimēq; saporibus i flu-
entibus conformetur.

PRISCIANI.

Ed cur nā existimat Aristoteles istrumētū gustus nec humi-
dū ēē debere, nectale ut humescere nequeat, quippe cū (ut ait)
hūidū sit futurū, qđ est gustādū. Respondebit forsītā aliquis
hoc ipsū, qđ est gustabile non esse hūorem simpliciter, sed hūorem pro-
prie sapidū. Oportuit igitur istrumētū gustus humorem i se dūtaxat sa-
pidū non habere. Vel potius quoniā gustus sensibile proprium quo-
dā tactu degustat, nec esse ipsū pati uel ut a quodā non gustabili solum.
sed tāgibili. quapropter & uelut ab humido. quāobrem oportet instru-
mentum eius propria humiditate prius non esse submersum.

Caput. xxx. de istrumento gustus & tactus MARSILII.

Nima fons uitæ atq; sensus hæc duo prius uberiūsq; spiritui
trahit tāquā propinquiōri. p̄ spiritum uero neruis carnique
coīcat est itaq; spiritus præcipuū istrumētū aiæ, tū ad uitā sen-
sūq; membris i p̄tiendū. tū ad sentiendā, quæ ueniūt ab exter-
nis. Oportet at istrūm hoc si patiatur a sentiendis lenissime pati. Vehe-
mentior. n. passio & dissoluit spūm & occupat aiām iudiciūq; disturbat.
tēpatur uero passio spūs circa uisū, auditū, olfatū, p̄ iteruallū aerēq; medi-
um. Circa uero gustū atq; tactū, ubi nō est eiusmodi mediū, quo nā tēpa-
tur ligua. s. carnēq; neruosa, quæ duo quasi media quædā hic existunt in-
ter sensibile, atq; spiritum, qđ præcipuum est istrūm ad sentiendum. Pos-
sunt tamen duo hæc etiā istrumenta dici quatenus uitæ sensūsq; p̄cipia
sunt.

MV DE ANIMA

sunt. quatenus aut temperat passionē a sensibili uenientē media noīantur. memēto in his quoque duobus sēfibibus nō ex materiali naturā sensibilis īfluēte, sed ex speciali quodā actu eius atq; insup ex specie sensuali puitā intrinsecus resultatē actū pagī sentiēdi. PRISCIANI.

Roīnde Aristotēles, sicut & postea Theophrastus existimat, neq; linguā eē ueꝛ instrumentū gustus, neq; carnē ueꝛ instrumentū tactus, sed duo hęc proportionē siue cōparationē quādā hēre cū iis, quā in uidēdo uel audiēdo nobis media sūt. Etenī in tactu atq; gustu oportet quidē aliquid & mediū, si quidē sensibile sensui prorsus īpositū sensū nunquā mouet, mediū aut in his nō est externū. Nā & quādo mediū aliqd foris īteruenit, nō p hoc tamē, sed una cū hoc gustus, aut tactus efficitur, uelut si clypeus ibi mediū opponatur, nō ita p clypeum lapis pcutit, sicut color p aerē mouet uisū, sed una cū clypeo manū uerberat adeo, ut ambo simul pcutiātur. Quoniā igitur mediū tactui gustuiq; seruiēs nō est externū, cōsequēs est, ut sit īternū. hoc aut quodāmō caro ē atq; lingua. Carnē quidē pati patet. Patet īsup eā nō similiter, pati atq; ea quā aīa carēt, Patitur ergo uitaliter. & quoniā uita carnis ē sēfualis, patitur et sēfualiter, quo igitur mō ita patitur, nisi & in ea aliqd sit, quod iudicet, nā & si aliud quiddā est instrumentū tactus principalius atq; pfectius, qualis est ipse spūs. Caro tamē ipsa quoq; est sēfualis, quā sane similiter quidē hic se hēat, atq; aer circa uisū, quatenus mediū est penes principalius instrumentū. Ex eo aut quod caro nō extrinsecus accidit, sed nobis adnata meritō piceps est & sensus. Cur nā igitur, si caro sensitua est aliud insup oportet instrumentū tactus prius inducere quoniā uidelicet caro uehementius patiens subsēfibili e proximo huic icidēte passiōis acerbitate actū sentiēdi dispdit. quā ob rē Aristotēles etiā iudicat aliqd esse mediū in tactu et atq; gustu. quod quidē cū ponat ingenitū animalibus, merito mediū in his eiusmodi uitale ponit atq; sēfuale.

Caput. xli. instrumentū sensus debet esse mediū inter sensibilia sua cōtraria, ita ut nec alter utrū hēat, nec sit ex utroq; cōmixtum.

MARSILII.

¶ I spūs gustui seruitur⁹ naturaliter dulcis fuerit, nō alterabitur a dulci. Iōq; neq; dprehēdet, iudiciūq; cōfundet amari. Sin amarus fuerit similiter neq; discernet amari, & dulce cōfundet. sin ex utroq; cōmixtus, neq; similiter cōmixta discernet, & extrema cōfundet utrinq;. Spiritus nō est instrumentū sensus proprie, quia sit corpus. sed tū quia tali quadā proprietate est affectus ad tale quiddā sēfibile spectāte potissimū

q iii

IN THEOPHRASTVM

tū etiā quia p̄ticeps est & uitæ habētis i se sensibiliū rōnes, p̄ quas sensibili
um fit iudiciū. in corpore sūt accidētia, eius qualitates, uidelicet atq; quā
titates, quibus & substātia subest. sensus quidē exterior accidētia tantum
pcipit. substantiam uero opinio .i. ratio utens imaginationē uel imagi-
natio ratione freta.

PRISCIANI.

e Xistimat id quoq; recte, oportere uidelicet instrumentū sen-
sus in medio quodā cōsistere inter cōtrarietate illā, quæ rebus
inest sentiendis in medio in quā nō ex extremis cōmixto alio
quin iam fuisset passū. uerū oportet nō esse passū. sed iudex potius pas-
sionū. quod enī ex extremis est admixtum nō est mediorum iudex. nā
simile a simili pati nō solet. Addit præterea quod instrumentum sensus
corp^o qdē ē atq; magnitudo. Nō tamē q̄ rōne magnitudo ē, s̄ suale putā
dū est sed per rationem quādā atq; potentiā. hoc etenī instrumentū in ra-
tione quadam ad sensibilia spectante consistit, atq; specie quadam uitæ
iudicatiua corporum designatur. Proinde quoniā omnia sensibilia
sunt passiones uel differentiæ corporum, qualitates enim sunt, atque
quantitates per quæ autem unumquodque totum cognobile est, in
eisdem quoque consistit. uideri quidem potest alicui in passionibus dif-
ferentiis que corpus uniuersum consistere. Sed re uera non solo sen-
su, immo ratione quoque opinatrice corpus cognosci solet. Opinio-
ne nanq; una cum sensu cognoscitur apud Platonem corpus. essentiā
itaq; corporalem opinio percipit.

Caput. xlii. de numero & qualitate sensuū.

MARSILII.

c Vm animal sensu definiatur, consequens est apud Aristotélé
hominem tanquā animal p̄fectissimū tot sensus habere, quot
in genere animaliu reperiri possunt. Nō sunt ergo in toto aīa
lium genere plures quā quinque; sensus quos possidet hō. forsan etiā pro-
babile est esse quicquid genera sensibiliū siquidē ad corpus proprie spectat
esse sensibile. sunt aut naturæ corporeæ quinque; elemēta. s̄. quatuor atq; cæ-
lum. Existimat insup Aristotéles parum quidem ignis, minimū uero
terræ inesse sensuū instrumētis. Aeris aut & aquæ quā plurimum, ut dici
possint instrumenta hæc aëria esse simul & aquea. Itē si per linguā guste-
tur, atq; tāgatur. quæcūq; animalia linguā habēt ultra tactum hēre præ-
terea gustum. Rursus si motus per uisum cognoscitur & auditū atq; ta-
ctum, quodcunque animal aliquod horum habuerit cognoscere quo-
dammodo motū Theophrastus addit, ubi dicitur aëream naturam ad
plures sensus conferre, non esse accipiendam ibi naturam simpliciter
aëream

aerē. Immo eā cū tali quadā proprietate formali cōferre ad auditū. Cū alia uero potius ad olfatū.

PRISCIANI.

Et sua sisse sibi uidetur Aristotēles nō eē plures quā qnq; sensus, inde potissimū q̄ oīa nobis sensibilia sūt. Tāgibilia q̄ dem tactu, quæ uero p̄ media sentiuntur, ex eo deprehēdi q̄d hēamus illa, p̄ quæ mediū cognoscitur. Cognoscitur q̄d hoc p̄ sola simpliciū corpore duo, p̄ aerē. s. atq; aquā. ex duobus aut̄ his solis simplicibus istrumēta sensuū nobis insūt. Nā ignis q̄dē aut nullus est, aut cōis oīum. neq; uero terra. sed si quid tactu deprehenditur quoquomō miscetur.

Vult insup si p̄ unū istrūm sensus plura patuerint sensibilia, eū qui hoc habet ad plura sentiēda sufficere. Sin autē p̄ istrumēta plura p̄cipiatur idē, censet & qui alterutrū hēat idē sentire posse. Cū igitur hęc ita dixerit Aristotēles, hinc cōsequēter Theophrastus iquirir. Primo q̄dē unde id cōfirmetur. ut p̄ sola hęc duo aerem s. atq; aquā sēsus p̄ficiatur, nūquid nobis cōueniat p̄ hęc sola, propterea q̄ istrumēta nobis ex his cōponātur. Visus quidē attribuitur aquæ, auditus aut̄ aeri. sed olfatus p̄tineat ad alterutrū. Deinde quærit si p̄ idē plura noscātur, an forte non oīno qui hoc habet, propterea plura cognoscat, uelut si p̄ aerē odorāda & audiēda p̄cipiātur, nō tamē necessario p̄ hūc cognoscūtur abo, nō enī quæcūq; animalia olfaciūt, statim & audiūt. Neq; enī tanquā simpliciter aer mox olfaciēdi & audiēdi fit cōpos. nam aer in gutture eius ut fistula neutrū habet. sed p̄ rōnē poti⁹, quā p̄ materiā sentiēdi fit cōpos atq; oportet ad utrūq; sentiendū rōnem q̄nandā in se possidere. qui ergo ad utrūq; non possidet, non sentiet ambo.

Caput xliii qualia sint sensuum instrumenta.

MARSILII.

T si in cæteris præter tactū sensibus oportet nō inesse qualitatem obiectis formaliter similitē, neq; enim in gustu sapor, nec odor est in olfatu, tamē in tactu necesse est esse tactiles qualitates in esse ex his enī corpus necessario cōstituitur. Sat uero erit si in neruo tactus nō fuerit qualitas elemētalis excellēs adeo, ut discernere prohibeat qualitatem sensibilis occurrētē. Erit igitur cōpositū istūm ex quatuor elemētis. sed aqua excedet terrā, aer excedet ignē, deniq; supabit & aquā, ut hoc dici possit quodāmō aqueū & prorsus aerēū. Nemo uero dixerit simplicem aerē esse istrumētum sensus ob hoc ipsū, quoniā sit simplex

IN THEOPHRASTVM

aer. Alioquin portio qualibet aeris extimi, quia intimo nobis aere simplicior est, composita maxime sentiēdi. Item instrumentū ex eo potissimum conducit ad sensum, quod sit ratione quadam harmonica temperatum, qua proportione dissoluta sensus quoque disperditur hęc autem in compositione consistit. Denique sensus uitam exigit, uita calorem igneum. Instrumentum igitur præter aerem atque aquam habet & ignem.

PRISCIANI.

Nstat præterea Theophrastus dubitans ne forte minus uerū sit Aristotelicum illud, instrumenta uidelicet sensuum ita simpliciter esse media, ut ex externis commixta non sint, sed potius ita se habeant ut secundum qualitatem in eis prævalentem sint nobis determinanda. Iam uero calorem omnibus dicimus esse communem, humorem quoque non nullis. Præterea si instrumentum omnino desideramus immixtum, sequetur protinus, ut quod maxime immixtum est, sit & maxime sensituum, itaque quod separatum est ab animali sensituum erit. Accedit ad hęc, quod si ratio quadam est causa sensus, sensus enim perditur ubi ratio soluitur. Ratio uero in ipsa plurium commixtione consistit, nimirum ex pluribus erit compositum quodlibet instrumentum. Denique curnam ex duobus solis sensus existunt. Viuere nanque magis in calore consistit, sensus autem ad uitam pertinet.

Caput quadragesimum quartum de spiritu, uita, sensu.

MARSILII.

Piritus si est uapor quidam sanguinis sicut sanguis, sic ipse ex quatuor componitur elementis, quāquam longe subtilioribus. Spiritus in corde uitalis euidenter est igneus ex perpetuo cordis motu, efficaciāque, & ita talis apparens. Spiritus naturalis in iecore plurimum est aerius ita concoctioni generationique prorsus accommodatus. Spiritus animalis in cerebro igne & aqua est quasi pariter temperatus sensibus sic expositus. Instrumentum nanque sensus oportet facillime moueri atque formari. Terra quidem renititur formatori, ignis autem format ipse potius, quam formetur, ex aere igitur & aqua temperamentum præceteris ad instrumentum pertinet sentiendi. Et si pythagorici uisum appellant igneum & solare, non tamen præualet

præualet calor in oculo. sed natura potius luminalis. quod apparet ex eius diaphano & nitore & radio. Lumē autem species quædam est inter omnes species sensibiles præceteris intellectualem speciem repræsentans & in intellectu quidem est per causam, in cœlo per formæ plenitudinem, in igne per plenitudinem participationis, hinc deriuatur in portiones. Temperies illa quidem ex aere, atque aqua, ad omnes scilicet sensus accommodatissima est. Non tamen ubicunque est ibidem sensus omnes existunt nisi & in hac temperie sint formales omnes proprietates ad omnia sentienda, & in corpore sint omnia sensuum instrumenta. Probabile uero est, & omnes proprietates eiusmodi, & omnia instrumenta, in esse animali omnium perfectissimo, hoc autem est, quod præter sensum habet & intellectum. cuius generis est & homo. Vita quidem ipsa cum sit generationis corporeæ motionisque domina, eminentisque forma, nõ ex mixtione corporea pululat, sed ex incorporea substantia pendet. mundanæ igitur spheræ omnes, tum cælestes, tum elementales, tanquam inter corpora simplicissimæ & prima mundi membra, ideoque uiuificæ substantiæ proxima, primo uiuunt ide. & exuberantia uitæ sortiuntur & sensum. Portiones uero elementorum ab uniuersitatibus suis segregatæ miscentur iam alienis, neque proprie uiuunt, nisi in corpore quodam animato contemperentur. Est igitur sensus in corpore simplici, non quia corpus, sed quia uitæ uicinum est & immixto, non quia mixtum, sed quoniam ad harmoniam uitæ uicinam ē redactum. Non est sensus in portionibus segregatis ab elementis, quia nec simplicitatem habet, nec armoniam. Quandiu uero permanent in uniuersitatibus suis simplicitatem sortiuntur, & uitam, atque sensum.

PRISCIANI.

Espondeamus igitur ab initio ad quæstiones eiusmodi.
 Rationi profecto consentaneum est media ad sensum necessaria in duobus duntaxat constitui, non quantum spectat ad id, quod apparet, sed quemadmodum natura requirit. nam inter illa, quæ simplicia sunt, terra quidem propter solidam proprietatem atque resistentem, neque facile patitur, neque terminos suscipit alienos, Ignis autem alia ratione ob efficaciam scilicet suam, potestatemque formandi similiter, ut terra passionis facilita

DE ANIMA

tem refugit, ac terminos exterminat alienos. Aer contra & aqua, quoniam aliunde facile terminatur, merito facile quodlibet intromittunt. leuique de causa patiuntur, facileque formantur, quo efficitur ut instrumenta sensuum ex his duobus nobis insint. Quomodo igitur instrumentum visus apud pythagoreos & igneum & solare censetur, quoniam uidelicet est luminis susceptaculum, tum propter pelliculas eius tenues & nitidissimas atque purissimas, tum propter humores ad summum perspicuosque eiusmodi paniculis includuntur. Lumen enim est spes ignea, non tanquam corpus igneum, sed tanquam spes quaedam ab igne participata, in duobus igitur tantum medium collocatur ad sensum, propter eorum naturam formatu terminatumque; facillimam. proinde si per idem plura noscatur, anima id ipsum possidens cognoscet & plura. anima inquam quod nec mutilatum fuerit, nec imperfectum, recte igitur Theophrastus existimat, per aliquid idem effici plura secundum rationes, atque secundum differentes rationes ad plura, quod autem reuera perfectum est, necesse est omnes in se rationes habere si modo debet esse perfectum, perfectum est autem anima quod praeter sensum particeps quoque est uirium sensu superiorum, quemadmodum se habet homo intellectus quoque princeps

At animalia quae olfaciunt quidem, neque tamen audiunt imperfecta censentur, at si calor omnibus est communis, & nonnullis humor, non propterea instrumenta sensuum iudicanda sunt mixta, nam neque externus aer, aut aqua ob hoc mixta dicenda sunt, quod principia sunt caloris. Nam donec non mutant essentiam, simplicia permanet. Sin autem conuincatur esse permixta dominatus ipse tamen per illa duo quae dicta sunt habetur. At qui et si sunt simplicia, non tamen ob hoc quod se paratum est, sensitiuum est dicendum, quando quidem non tanquam simplicia, sed tanquam tali quadam uita sunt insignita sensitiua sunt, quae quidem uita si orbatas sint, capta quoque sunt sensu, nisi forte magis Platonice sentire uelimus scilicet quae reuera simplicia sunt, sensum habere potissimum, uere autem simplicia esse, quae in ipsis, propriisque totis permanent, siue (ut ita dixerim) uniuersitatibus suis ne totalitatibus dicere cogar.

Caput quadragesimum quintum. de ratione, uita, sensu.

MARSILII.

Ratio nunc significat proportionem quadam, uel habitudinem, uel respectum alicuius ad aliquid. Est autem in praesentia triplex. Una in compositione elemento inter se, ex quibus componitur instrumentum. Alia in ipsa tantum instrumenti forma suum spectate sensibile, alia his eminentior est in anima spectate naturaliter, ita sensibile hoc, & ita illud, a qua quidem ratione duae illae in instrumento rationes fiunt, omnes quod haec tres necesse sunt ad sentiendum

DE ANIMA

ad sentiendum. prima sicut & aia permanet insolubilis. reliquæ dissoluuntur duobus uidelicet modis aut. s. morbo quodâ, aut acerbioris rei sensibilis impetu Ratio denique sensibilium iudex semper in anima uiget. nec disperditur unquam. sed aliquando propter instrumentorû ineptitudinem uacat ab actu. quod in mûdo intelligibili est intellectus, i mûdo corporeo resultat lumen. quod ibi uita, hic calor, quod ibi motus, hic humor. Præsertim igitur motusq; intellectualis uitæ fit calor, atq; humor, & lumen in spiritu, quod sensus est instrumentum. pertinet uero ad uitam in corpore calor, nõ tam igneus quam aereus, similiter & ad se sum uitæ comitem.

PRISCIANI.

Vo igitur modo ratio est causa sensus. ratio enim in quadam plurium cõmissione, & in mutua eorum habitudine siue proportionem uidetur cõsistere, sed & ipse Theophrastus id soluit. ubi rationem ipsam determinat, nõ i habitudine elemetorum mutua. sed in proportione sensualium instrumentorû ad sentienda consistere. ego uero probabilius arbitror, Theophrastu nõ in habitudine uel proportione quapiam ratione sensualem præcipaliter collocare, sed in eentia uitali, & iudice sensibilium. Solutione q; rationis ita ponere. quatenus instrumentu rationem suscepturum euadit ineptum. Ineptitudinẽ uero censere, etiã quando res sentienda incongrue incidens hac ipsa incongruitate dissoluit aptitudinem. quam ad rationem suscipiendam exigit instrumentu. Proinde si sensus quidem ad uitam pertinet. uiuere autem potius in calore uersatur, erit & calor in rebus, quæ nobis insunt simplicibus secundum uitæ ipsius participationem, aduenientia quadam conditione. si autem mixta esse instrumenta sensuum deprehendantur, dominatus tamen ut diximus per duo dütaxat habetur.

Caput. xlvj. sensibile proprium commune per accidens.

MARSILII.

Sensibile proprium est quod unico sensu cognoscitur. Color uisu, uox auditu, odor olfatu, sapor gustu, calor tactu. Sensibile commune quod pluribus, magnitudo quidem uisu atq; tactu. Motus autem, uisu, auditu, tactu. Proprium propter maiorem, saltem cum sensu congruitatem primo mouet atque sentitur, commune secundo. Itaque mel prius flauum uides mox magnum. Vnde longinquitate minus fallit color, quã magnitudo, dulce uero non uides nisi forte dulce dicaris uidere per accidens. Non enim oculus mouetur a dulci. mouetur autem a qualitate coloris, & quantitate rei.

IN THEOPHRASTVM

sed a quantitate per qualitatem uelut efficaciorem. In uia generationis non fit accessus a motu ad formam, sed a forma agentis per motum ad formam in patientem. Ideo in uia cognitionis non per noticiam motus formam sed econuerso sentimus. Qualitas rei naturalis maiorem sentienti passionē, quam quantitas infert, quoniā est efficacior & utraq; scilicet qualitas & quantitas passione aliqua sentientis maiore noscuntur, quam forma. i. species specimen in doles. i. aliquid in proportionem colorum lineamentorum resultans. quod neq; corpus compositum est, nec compositio ipsa. sed compositionis harmoniā donatū tanquā speciale munus aliquod & caeleste, & quia postremū aduenit, longe putatur a materiæ ruditate distare, respōdetq; sublioribus formis ī mūdo superiore cōprehēsis. nā postremum materiæ datur quod est in formatore primum. Cum uero uiolentia ad materiales res ptineat. atq; eiusmodi forma longissime iter has a materia distet sēsus & istrumentū huius præsētia efficacius se exercet, potiusquā uehementi⁹ patiatur, tāquam simile a simili roboratum. PRISCIANI.

Vrsus Aristoteles ostendit circa cōia sensibilia sensum nobis proprium nō inesse, sed cōmunia sensibilia nos motu sentire. atq; ob hoc ipsum pluribus sensibus hęc agnoscere ceu magnitudine uisu pariter atq; tactu. Theophrastus aut uideri dicit absurdum, si motu in notionē formæ pueniatur, id ut arbitror dicens non, quomodo id accipiendū sit distinguatur. Oportet igitur nō ita nos motu dicere cōia nosse ut principaliter quidē motum, reliqua uero cōtingenter, cōsequentē sue sentiamus. sed cōmunia quidem omnia similiter nos sentire dicendū omnino uero hęc omnia motu. quodā. i. ī eo quod aliquo mō pmutemur inde sentire. Quod si uisus mouetur a magnitudine nō p accidens eā sentit ut dulce, nō enī patitur. uel aliquo modo alteratur aspectus a dulci. Sin autem & magnitudo ad sensū quēdam proprium pertineret, per accidens ab aliis sentiretur ut dulce, nunc autem non ita se habet. sed mouendo sensū se exhibet sentiendam. Non est igitur sensus ullus picipiendæ magnitudinis proprius similiter aliis quæcunque sensibilia sunt cōmunia figura quoq; formæ uel mouet. sed minus apparet passio hinc illata. Immo magis emicat actio quæ dā ipsius sēsus propter naturam formæ siue figuræ præceteris specialem. Ideo que sensum in nobis specialius magisue secundum actum stabiliusque mouentem.

Caput. xlyii. de sensu communi eiusq; actione & excellentia.

Marfilii.

MARSILII.

Portere quinque sensus ad unum comem redigi sensum, atque hunc indivisibile esse satis in theologia nostra una cum plotino probamus. Communis sensus obiecta quoniam sensuum sentit & actiones eorum, atque uacationes, & ad hunc proprie spectat animaduersionis. scilicet quando animaduertimus nos uidere aliquid, uel audire, unde fit ut scire & uideamus & audiamus aliqua, non tantum precipiamus nos ea sentire, quoniam sensus communis imaginatioque iterum uertitur alioversum. In hoc sensu est uisus, & auditus & ceteri. Sed hic una forma sunt, atque partes. hic uero uelut a centro ad circumferentiam lineam scilicet deriuatur ad quicquid instrumenta scilicet formae proprio sensuum, atque partes, quae tamquam lineam scilicet in circumferentia iter se differunt, in centro sunt unum. Communis itaque sensus formaliter aliud est, quam quicquid inde profecti. Sed parte hos in unum colligente est idem, & quatenus hic animaduertit, & uisum uidere & auditum audire dici quodammodo potest, & uisus tunc id & auditus anima duertere, quia communis ipse sensus in se uisus est & auditus. quatenus autem uisus & auditus inde segregati sunt, & hic quidem in oculo, ille uero uiget in aure, neque hic uidet se uidere, neque ille audit se audire. nam sic in se conuerti, actio estque geminare non ad uires pertinet adeo a forte loquas, atque ideo debiles, praeterea si auditus suam precipere actionem, uacationem quoque deprehenderet. Idcirco in silentio positus se non sentire sentiret. Ageret ergo simul, atque non ageret. haec uero diuersitas in eodem tempore circa idem non pertinet ad sensum iam ad postremum diuisum, atque prorsus extenuatum. sed ad comem formam positus atque facultate, quae quoniam in se conuertitur, & agit instrumento et non patiente, esse iure a corpore separabilis.

PRISCIANI.

In quibus autem quodammodo sentimus nos sentire, eadem qua & Aristoteles concedit uiam comem uidelicet sensum existimans ibi esse qui ita diiudicat. qui uniuscuiusque sensus negocium oculumque praesentit. Eadem namque potentia opposita precipit communis uero sensus neque. singuli sensus neque rursus omnino diuersus, nam cum toto & secundum sensuum collectionem omniumque in unum in partibus sublimitatem uelut omnium apex esse uidetur. qua quidem de causa unusquisque etiam sensus quodammodo se sentire praesentit, non qua ratione iam est diuisus. sed qua uni sensui coaptatur. Iam uero separata a corpibus partem est in se conuerti, seque ipsam agnoscere. Unusquisque uero sensus magis est corporeus quatenus est diuisus. Progreditur autem in eam potius facultatem qua aliquid seipsum segregat secundum quandam ad alios sensus indiuiduam uisionem. Haec etenim indiuisibilis unio speciebus competit a corpore separatis. Sinautem ut ipse recte putat

similis

IN THEOPHRASTVM.

eiusdē potestatis est cōtraria iudicare, atq; idcirco prater negociū deprehendere. isup ociū erit utiq; & unusquisq; sensus ab istrumēto eius quodā mō segregatus, alioquī uisus tenebras nō deprehēderet, quādo quidē ibi nō patitur istrumētū idq; uidetur agere istrumēto ēt minime patēte. Multo uero magis sensus ipse cōis, qui & ipsoꝝ sensuū ocia p̄cipit.

Caput. xlyiii. Confirmatio superiorē. **MARSILII.**

Vmenius Plotinus, Porphyrius, Iamblichus animā sēsualetm existimāta corpore sepabilē, q; & hic attigit Priscian⁹ p̄p hāc ad p̄sēns cōiecturā, q; unā & indiuiduā hēat facultatē diuersissima simul agentē mitto uegetationis officiū, dico imaginationē unā tam diuersa simul imaginantē, Perquā aīa ēt in se cōuertitur, ubi p̄ eam actiōes. s. sensuū aīaduertit, p̄ quā agit quodā mō absq; corpis istrumēto quoniā p̄cipit tenebras & silentiū uacationēq; sētiendi. Tūc. n. nō mouetur istrumēto sensus itaq; tunc neq; mouet imaginationē, itaq; imaginatio tūc agit tanq̄ ab istrumēto quodā mō separata. Hīc ergo cōis sensus secundū formā potestātēq; suā uiget in aīa sempiternus, & quando adhibētur illi. s. corporis istrumēta uires, in ea. s. producit quā & ante in se uigebāt formali ēt iter se rōe distincta, sed nō situ uel propriis actiōnibus segregata. Desinēte itaq; corpore nō omnino desinūt. s. sēsus esse, sed desuunt explicari, hāc a nobis secundum platonicos narrata memento.

PRISCIANI.

On igitur unusq; sensus re uera, sed ipse cōmunis se ipsum actionēq; suā aīaduertit. si. n. sensus qlibet actionē agnouerit ēt actiōis uacuitatē aīaduertit. Si uacationē recolet simul uacabit, & aget, quasi se sentiēs. Nō ne igitur uacat quidē tanq̄ diuisus atq; singularis, & quantū in se est, Agit aut̄ iterea quatenus a propria actione uacationēq; p̄manet absolutus. Quapropter secundū cōmunē tūc agit sensum, secundū quē sic agit & unusquisq; non qua ratiōe singuli sunt atq; diuisi. sed qua p̄ unā oīum unitatē sunt uniti.

Cuius quidē officium i oīum sensuū sensibilia cōprehendere in eodē sine diuisione dum p̄ rationes agit iter se differētes. quāobrē ipse iudex numero quidē unus indiuiduusq; consistit, censetur aut̄ & diuisibilis esse quatenus ratiōes differētes exercet.

Caput. xlviii. Proportio inter sensum atque sensibile. **MARSILII.**

Na, quādā uox simplex quantū i se ē nō dicitur cōsonātia. dicitur tamē auditui cōsonare si cōgruit. Cōsideramus i istrumēto sēsus efficacā eius & qualitātē, quādo igitur res sentiendā efficacā

efficaciae se adaequat, ut neq; superet, neq; deficiat. sincere & expedite senti-
mus, quando iterum congruit qualitati sensus propria qualitate, tunc sentiēdo
uoluptate pfundimur. Nā in re sic ut diximus utrinq; conformi libētis-
sime conuiescimus eam auidissime cōplectentem. Id autem ē affici uo-
luptate. Est autē instrumēto proportio duplex, Tum in actu sentien-
di facta p congruentiā aduenientis obiecti, tum antiquior aliqua. i. affe-
ctio quaedā huic instrumēto naturaliter insita ad hoc sensibile potius q̄
ad illud conformis ut ita dixerim atq; propensa.

PRISCIANI.

Off hęc ubi Aristoteles ait uocē esse cōsonantiā. Intelligendū
p est, ubi actu iam est sensibilis, uel in actu sensibili posita, dū. s.
iam auditur. Auditur autē quādo & uox & auditus inter se cō-
cordes unū conficiuntur, dum inter se profus cōtemperātur. Nimi-
us. n. rei sentiendae excessus soluit, aut pdit sēsū actionē. in quadā uero
cōmensuratione sēsus ipse consistit, eaq; obiecta dicimus esse blanda, q̄
contēperata sunt sensibus. Dicergo, quādo sensus nihil agit, nunq̄d
in cōmensuratione. secūdū se ipsum, nulla sit positus. Profecto quādo
quidē sensus nō secūdū se ipsum agere solet, sed in extēsiōne quadam
ad externa, & in habitudine quadā ad sentiēda constat, quādo uacat nō
habiturū secūdum se ipsum cōmensurationē actiuā uel efficacē. Con-
mēsuratiōne tantū secūdū potentiā habiturum. Præextitit. n. ipsa po-
tentia, atq; secūdū se ipsam cōsideratur, Sed pgamus ad ea deiceps, quae
sequuntur, ab alio iam principio, reliqua ad librū pertinentia tractaturi,
FINIS, PRIMI LIBRI.

Prisciani philosophi Lydi interpretatio libri Theophrasti de phanta-
sia & intellectu translata a Marsilio ficino, platonico & ab eodem capi-
tulatim exposita. Caput primum.

In sensu & imaginatione sunt innatae rationes sensibiliū
assimilatiuae, hae in sensu prouocantur ad actum ex pas-
sionibus instrumenti. In imaginatione uero ex actioni-
bus sensuum phantasia inter sensum rationēmq; media
in sensu est actio quaedam. Iamblichus de phantasia. phā-
tasia est adnata omnibus animae uiribus. omnia confor-
mat in se, ac formas a uiribus aliis traducit in alias, & omnium uirium
actus æmulatur, phantasia non accipit formas ab externis, sed ex se
ipsa promit.